

Ivana Generalić

GALERIJA NAIVNE UMJETNOSTI HLEBINE

VODIČ KROZ POSTAV / DIGITALIZIRANA PREZENTACIJA BAŠTINE
EXHIBITION GUIDE / DIGITIZED HERITAGE PRESENTATION

Projekt Odgovorna zelena destinacija „Europska Amazona“ sufinanciran je kroz program transnacionalne suradnje Dunav Europske unije (fondovi ERDF i IPA).

Projekt je započet 1. srpnja 2020. i traje do 31. prosinca 2022. Ukupni budžet projekta iznosi 2.411.290,00 € i podijeljen je između 14 punopravnih partnera.

Koprivničko-križevačka županija u projektu sudjeluje kao partner s proračunom od 145.000 €. Mrežna stranica projekta: <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/amazing-aoe>

Cilj projekta je poboljšati održivi ekonomski rast i razvoj turizma na osnovi posebne prirodne i kulturne baštine, što će unaprijediti suradnju među regijama te omogućiti okruženje za razvoj visokokvalitetnog turizma kao odgovor na ograničene resurse ekosustava.

The project Responsible Green Destination Amazon of Europe is co-financed through the Danube transnational cooperation program of the European Union (ERDF and IPA funds).

The project started on July 1 2020 and it last until December 31 2022. The total project budget is € 2,411,290.00 and is divided between 14 full partners.

Koprivnica-Križevci County is participating in the project as a partner with a budget of € 145,000. Project website: <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/amazing-aoe>

The project aims to improve economic growth and tourism development on the basis of unique natural and cultural heritage, which will improve the cooperation between the regions and provide an environment for the development of high-quality tourism in response to limited ecosystem resources.

Project co-funded by European Union funds (ERDF, IPA)

Trg Ivana Generalića 15, 48323 Hlebine
Koprivničko-križevačka županija

RADNO VRIJEME
utorak - petak: 10 - 18 h
subota i nedjelja: 10 - 14 h
ponedjeljkom zatvoreno

Galerija naivne umjetnosti Hlebine

IVAN GENERALIĆ

VODIČ KROZ POSTAV / **DIGITALIZIRANA PREZENTACIJA BAŠTINE**
EXHIBITION GUIDE / **DIGITIZED HERITAGE PRESENTATION**

M U Z E J
G R A D A
KOPRIVNICE

Hlebine, 2022.

...slikarstvo vrijedi samo onda, kad izvire iz dna duše i srca umjetnika, i dok iza svake slike stoji pošten čovjek. Mislim time reći da slikar treba biti što originalniji, da publika koja gleda njegove slike, osjeti njegovo lično veselje, radost, bol...¹

...painting is valid only when it comes from the bottom of the soul and the heart of an artist, and while there is an honest man standing behind every painting. What I want to say is that a painter should be authentic, so that the audience looking at his paintings feels his personal joy, happiness, pain...¹

¹ Ivan Generalić u razgovoru sa Stjepanom Šlabekom, *Plugom i kićicom*, Osvit, broj 11, lipanj 1955.

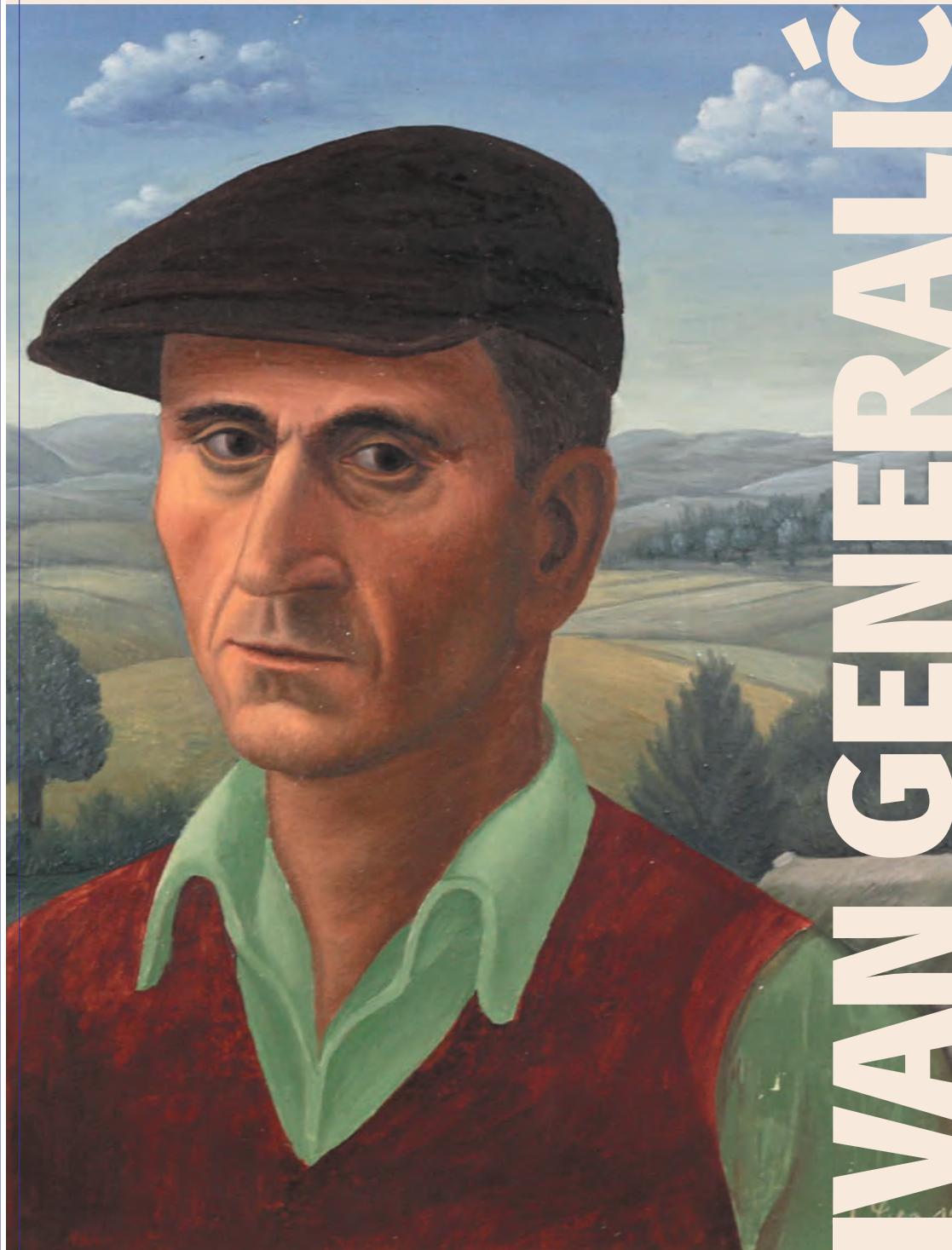
¹ Ivan Generalić in conversation with Stjepan Šlabek, *Plugom i kićicom*, Osvit, no.11, June 1955

Ivan Generalić

Ples v goricaj (eng. Dance in the Mountain), 1968.

HLEBINSKA ŠKOLA NAIVNE UMJETNOSTI

Dobrodošli u Galeriju naivne umjetnosti u Hlebine. Galerija smještena na samom izvorištu fenomena Hlebinske škole izgrađena je 1968. godine, a njena zbirka sadrži slike, crteže, grafike i mape grafika, skulpture, te kronološki pokriva razdoblje od sredine 20. stoljeća do suvremenosti.

Početkom 1980-ih godina Ivan Generalić donira zbirku vlastitih umjetnina za čije se potrebe gradi aneks Galerije. Pod okriljem Donacije Ivana Generalića okupljeno je 30-ak radova. Kroz neke rade pruža uvid u same početke stvaralaštva, najčešće motive, razvojne etape slikarskog sazrijevanja, a u najvećoj mjeri otkriva slikareva razmišljanja i način rada u 1970-im i 1980-im godinama.

Pred vama je kratki vodič kroz život i djelo Ivana Generalića te holographic video prezentacija kulturne i prirodne baštine Podravine s prikazom okoliša rijeke Drave i prezentacijom slikanja na staklu u stilu naivne umjetnosti realiziran u sklopu projekta Odgovorna zelena destinacija „Europska Amazona“ (Amazing AoE), koji je sufinanciran sredstvima transnacionalnog programa Interreg Danube. Uživajte u promatranju, čitanju i učenju!

Začeci Hlebinske škole / Zemlja

UMJETNOST je osnova ljudskog izražavanja. Priroda je polazna točka umjetnosti. Konstantni pratitelj i komentator čovjekova razvoja. Zastupljena u našim životima od najranijih vremena, od crteža u šipljama, mozaika u crkvama, do hvatanja realistič-

HLEBINE SCHOOL OF NAIVE ART

Welcome to the Gallery of Naive Art in Hlebine. A gallery, which is located at the very birthplace of the phenomenon that is Hlebine School, was built in 1968, and its collection contains paintings, drawings, graphics and maps of graphics, sculptures, and chronologically covers the period from the mid-20th century to the present day.

In the early 1980s, Ivan Generalić donated a collection of his own works of art and the Gallery was extended to accommodate it. The patronage of the Ivan Generalić Donation resulted in the collection of 30 works. Through some of his works, he provides an insight into the very beginnings of creativity, recurrent motifs, developmental stages of artistic maturation, but most of all, he reveals the painter's way of thinking and working in the 1970s and 1980s.

Here, we provide a short guide through the life and work of Ivan Generalić, as well as a holographic video presentation of the cultural and natural heritage of Podravina, containing a portrayal of the river Drava's surrounding environment and a presentation of glass painting in the style of naive art, realized within the project Responsible Green Destination Amazon of Europe, co-financed by the Interreg Danube Transnational Programme. Enjoy watching, reading and learning!

The beginnings of the Hlebine School / Earth

ART constitutes the basis of human expression, whereas nature is the starting point of art. Art is also a constant tracker and commentator of human development. It has been constantly represented in our lives from the earliest times, appearing in cave drawings, church mosaics, or it was

nih prizora iz života ili „neuhvatljivih“ trenutnih stanja i osjećanja zabilježenih kroz figurativnost ili apstrakciju, pokret, gibanje, izvedbu, intervenciju. Potreba za „društvenom intervencijom“ putem umjetnosti prepoznata je i početkom 20. stoljeća kad se nakon užasa Prvog svjetskog rata fokus ponovno vraća na blisko, lokalno, nacionalno. *Iznad svega je misao vodilja: umjetnost i narod moraju stvoriti jedinstvo. Umjetnost više ne treba da bude užitak malobrojnih, nego sreća i život za mnoštvo.*¹ Ili, kako je to formuliralo Udruženje umjetnika Zemlja – umjetnost i život moraju biti jedno, stvoriti povezanost sa životom popularizacijom umjetnosti, organizacijom izložbi, kružoka, javnim predavanjima, tekstovima u novinama i časopisima kako bi najugroženiji društveni slojevi – seljaci i radnici – bili sposobljeni preko svoje umjetnosti zastupati interese svoga društva.²

Tih godina položaj seljaka je iznimno potlačen, težak i izazovan. U želji aktivacije zajednice, uključujući i tada najbrojnije seljačko stanovništvo, grupa akademski obrazovanih građana udružila se pod okrilje Zemlje.

UDRUŽENJE UMJETNIKA ZEMLJA, formirano 1929. godine, okupljalo je slikare, kipare, arhitekte te seljake i radnike u cilju povezivanja umjetnosti i života. Zamišljeno je kako će sinergija djelovanja u konačnici djelovati na promjenu socijalnog statusa i stanja u društvu općenito. Nastala je u

captured in real-life scenes, in the ever “elusive” present states and feelings recorded through figurativeness or abstraction, movement, motion, performance and intervention. The need for “social intervention” through art was recognized at the beginning of the 20th century, following the horrors of the First World War, when the focus once again turned to something close, local, national. *Above all, the guiding thought has been: Art and people must form a unity. Art should no longer be enjoyed by the few, but it should bring happiness and life to many.*¹ Or, as formulated by The Association of Artists Zemlja - Art and Life Are One; they are to create a connection with life by popularizing art, organizing exhibitions, associations, public lectures, newspaper and magazine texts, so that the most vulnerable social groups - peasants and workers – could utilize art to represent the interests of their society.²

During those years, the peasants' status was extremely oppressed, and their position in society was difficult and challenging. In order to activate the community, including the largest peasant population at the time, a group of academically educated citizens united under the auspices of the Earth.

THE ASSOCIATION OF ARTISTS ZEMLJA was formed in 1929 with the purpose of bringing together painters, sculptors, architects, peasants and workers in order to connect art and life. They imagined that such synergy of action would ultimately affect the change of social status and the state of society in general. It was created around the time of the assassination of Stjepan

¹ ČORAK, Željka: *Što ali kako: O Zemlji nakon 48 godina. // Umjetnost i život su jedno: Udruženje umjetnika Zemlja 1929. – 1935.* Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2019, 7.

² PRELOG, Petar: *Udruženje umjetnika Zemlja: od društvene angažiranosti do kulturnog nacionalizma. // Umjetnost i život su jedno: Udruženje umjetnika Zemlja 1929. – 1935.* Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2019., 26.

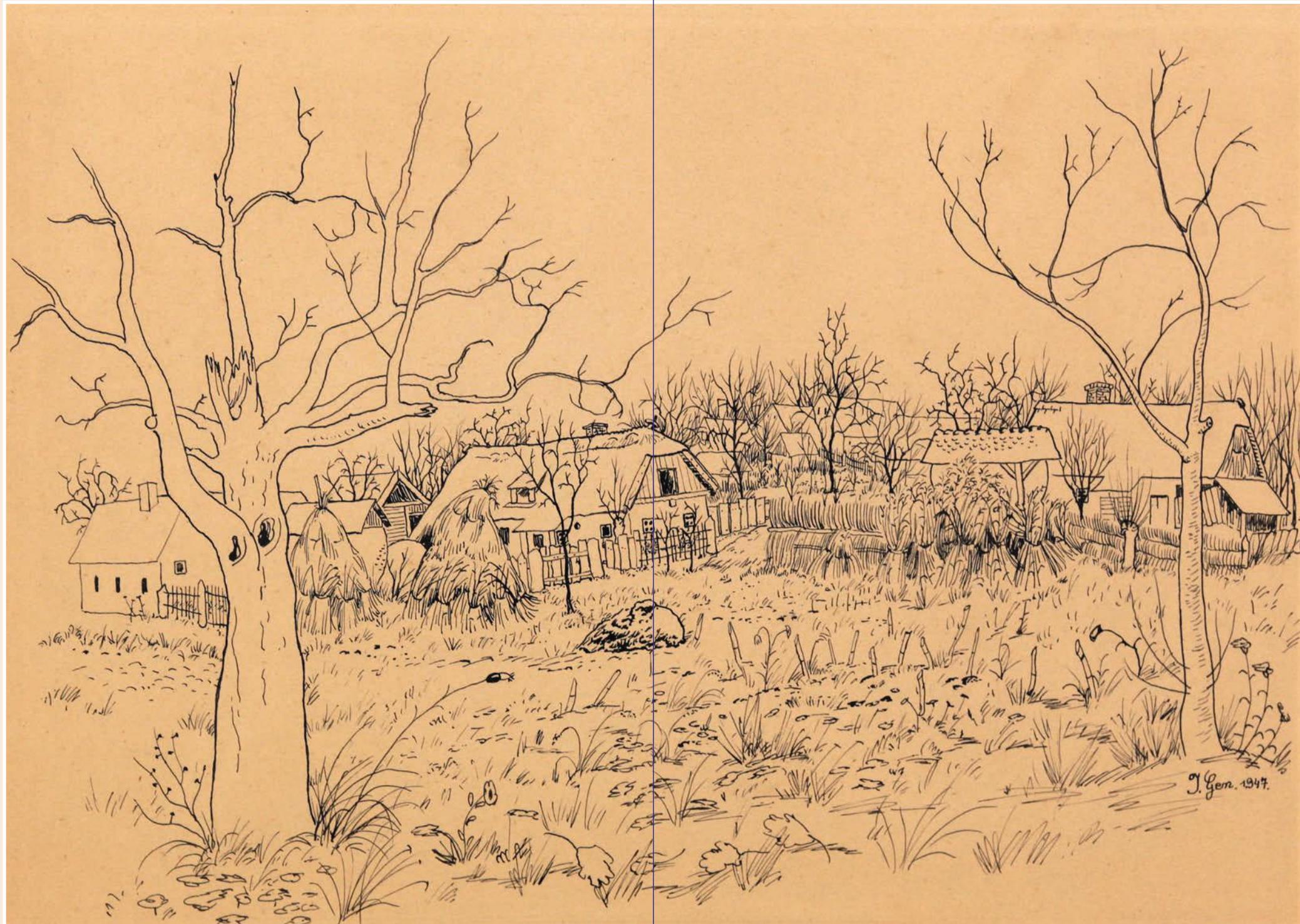
vrijeme atentata u beogradskoj skupštini i smrti Stjepana Radića, Šestosiječanske diktature kralja Aleksandra I. Karađorđevića, nacionalnih aspiracija hrvatskog pitanja i snažne orientacije na seljaštvo potencirane djelovanjem HSS-a. U takvim okolnostima umjetnik mora biti angažiran u klasnoj borbi koju nameće suvremeno društvo, a umjetnost mora doprinijeti razvoju socijalne svijesti. Stoga se formira umjetnost koja proizlazi iz radničkih i seljačkih redova, odnosno ljudi koji nisu imali građansku slikarsku naobrazbu,³ a usidrena je na dugovječnim korijenima narodne umjetnosti. Spletom okolnosti kao najpoznatiji izričaj nametnulo se slikarstvo na staklu koje iz kolektivnog, općeg, narodnog i anonimnog modusa glaža (slika na staklu najčešće religiozne tematike) prerasta u individualizirane, jedinstvene stilove izraženih osobnih pečata, jasno vidljivih kod majstora naivne umjetnosti. Među njima ime Ivana Generalića ističe se kao početno. Put prema umjetničkom izražavanju, stvaranju i konačnom etabliraju zakotrlja se na temeljima suradnje Krste Hegedušića, akademskog slikara i suosnivača grupe Zemlja i mladog Ivana Generalića. Njihovom synergijom nastala je priča koja će nadrasti lokalne okvire i postati svjetski poznati i priznati fenomen sadržan u stilu (hrvatske) naivne umjetnosti, poznat(ij)e pod pojmom Hlebinske škole.

HLEBINSKA ŠKOLA najveća je i najvrednija ostavština Ivana Generalića. Generacije slikara (i kipara) koje su slijedile njegove stope izgradile su opću prepoznatljivost,

³ PRELOG, Petar: *Udruženje umjetnika Zemlja: od društvene angažiranosti do kulturnog nacionalizma. // Umjetnost i život su jedno: Udruženje umjetnika Zemlja 1929. – 1935.* Katalog izložbe. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori 2019, 11, 19.

Radić in the Belgrade Assembly and the 6 January Dictatorship of King Alexander I Karađorđević, when the Croatian Question expedited national aspirations, and the political party of HSS started to draw attention towards the peasantry. In such circumstances, the artist must engage with issues of the class struggle imposed by modern society, and art must contribute to the development of social consciousness. Therefore, the newly formed art emerged from the ranks of workers and peasants, i.e., people who did not undergo civic painting education,³ finally anchoring it in the enduring roots of folk art. Due to a combination of circumstances, the most famous expression was glass painting, which grew from the collective, general, folk and anonymous modes of stained glass (glass paintings with predominantly religious motifs) into individualized, unique styles with characterized by a distinct personal touch, clearly visible to masters of naive art. Among them, the name of ‘Ivan Generalić’ stands out as the founding one. The path to artistic expression, maturation and the concluding establishment was based on the collaboration between Krsto Hegedušić, academic painter and co-founder of the Association Zemlja, and the young Ivan Generalić. Their synergy created a story that will transcend local boundaries and become a worldwide recognized phenomenon, composed in the style of (Croatian) naive art, more famously known as the Hlebine School.

HLEBINE SCHOOL remains the largest and most valuable legacy of Ivan Generalić. Generations of painters (and sculptors) who followed in his footsteps achieved general recognition, developing more or less successful distinctive personal styles

Selo (eng. Village), 1947.

razvijajući pritom više ili manje uspješne osobne stilske značajke i prepoznatljive pečate. Tematski korpus kreće se od tipizirane seoske svakodnevice, u početku bilježene vjerodostojno i istinito, kasnije rekreirane po sjećanjima ili pričama. Vrijeme donosi odmak prema violentnijem koloritu, fantastici i misticizmu do konačnog otklona prema potpunom automatizmu stvaralaštva iz dubina vlastita bića. Navedene stavnice supostoje u većoj ili manjoj mjeri i kod današnjih nastavljača tradicije, a velikim su dijelom naše proizašle iz bogatstva stvaralaštva Ivana Generalića. U svom opusu Generalić je uspješno diferencirao nekoliko iznimnih stvaralačkih faza zahvaljujući vlastitom talentu, radu, upornosti, zalaganju, trudu te sposobnosti slušanja, učenja i konstruktivnog primjenjivanja proučenog ili sugeriranog od strane iskusnijih stručnjaka. U vrijeme izgradnje Galerije, naivna umjetnost zahvatila je uzlaznu putanju rasta, razvoja, širenja i probroja na inozemno tržište i do srca posjetitelja velikim dijelom zahvaljujući i radu Ivana Generalića koji još od 1950-ih godina ulazi u svjetske muzeje, galerije i kolekcije dajući Hlebinskoj školi internacionalni glas i predznak.

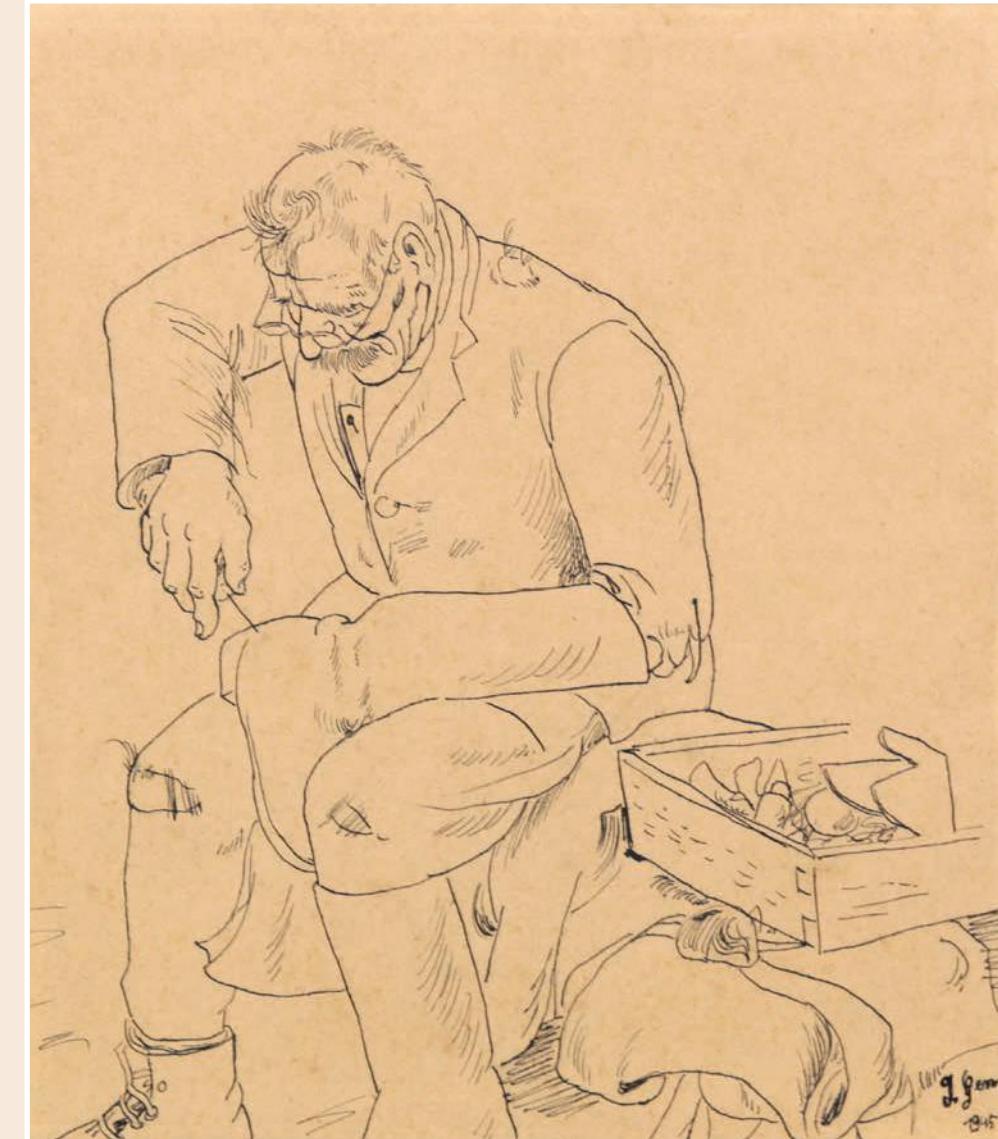
Majstorstvo Ivana Generalića tada kreće pronalaziti put do brojnih muzejskih ili privatnih kolekcija, galerija ili obiteljskih domova što će se intenzivirati u narednim godinama. Kasnija desetljeća (1970-ih i 1980-ih) donijela su neslučeni prosperitet i slavu naivnoj umjetnosti, selu Hlebine i Galeriji koja se 1980-ih dograđuje aneksom u koji se smješta donacija i preostala dotad prikupljena djela Ivana Generalića.

ANEKS GALERIJE NAIJNE UMJETNOSTI u Hlebinama, zahvaljujući inicijativi i želji samog autora, udomljuje djela iz uglavnog po-

and marks in the process. The thematic corpus starts from the typified rural everyday life, initially recorded credibly and truthfully, later recreated through memories or stories. As the time passed, there came about a shift towards more violent complexion of colours, fantasy and mysticism, ending in a final departure towards the complete automatism of creation from the very depths of one's own being. These components are more or less evident in the works of contemporary successors of this tradition, and they are considered to originate from the wealth of Ivan Generalić's work. In his oeuvre, Generalić successfully differentiated between several exceptional creative phases, primarily thanks to his own talent, work, perseverance, commitment, effort and ability to listen, learn and constructively apply what has been studied or suggested by more experienced experts. At the time of the Gallery's construction, the naive art started to grow, develop, expand and finally make a breakthrough into foreign markets and the hearts of visitors, which is also largely thanks to the work of Ivan Generalić, who enters the world's museums, galleries and collections in 1950s, thus bestowing upon the Hlebine School an international voice and stamp.

Ivan Generalić's mastery soon began to find its way to numerous museums or private collections, galleries or family homes, and it has only intensified as the years went on. The following decades (1970s and 1980s) brought unimaginable prosperity and fame to naive art, the village of Hlebine and the Gallery, which was then rebuilt in the 1980s with an additional facility (annex) that served to house donations and the remaining collected works of Ivan Generalić.

THE GALLERY OF NAIVE ART'S ANNEX in Hlebine, thanks to the initiative and desire of the author himself, hosts the works that mostly come from the last phase of his rich collection. These are supplemented

Šuster (eng. Cobbler), 1945.

sljedne faze bogatoga opusa. Njima je pri-družena nekolicina otkupljenih umjetnina, a sve zajedno smještene su u aneks Galerije izgrađene na izvorištu naivne umjetnosti kao mjesta prikupljanja, promišljanja i (re)prezentacije ovog umjetničkog stila. U vrijeme izgradnje aneksa Generalić već živi na relaciji Primošten – Podravina čime istovremeno ukazuje na želju za odmakom od tereta slavne prošlosti, ali i konstantne težnje za ostavljanjem trajnog traga u prostorima svoga životnog odredišta. Prema Generaličevim riječima, ideja za izgradnju došla je od tadašnjeg predstojnika općine Koprivnica dr. Krešimira Švarca koji ga je posjetio u Primoštenu. Aneks je, kao i prvotna Galerija, izgrađen prema projektu Miroslava Begovića, a prilikom izgradnje, posebna se pažnja poklanjala usklađivanju formata i materijala s postojećom građevinom. Krovna konstrukcija identična je u oba prostora, zadržani su zidovi s vidljivom fasadnom opekom, a podjednaka pažnja posvećena je odabiru podnih obloga i prozorskih otvora. Aneks je svečano otvoren za posjetitelje 14. prosinca 1985. godine.⁴ Uz manje pauze, uzrokovane izvanrednim okolnostima (rata, obnova ili rekonstrukcija), svi radovi Ivana Generalića od tada su kao dio stalnoga izložbenog postava kontinuirano su dostupni zainteresiranoj javnosti.

Inspiracija i potreba / Priroda

SUVREMENO DOBA traži inovativne i drugačije oblike predstavljanja umjetničkog nasljeđa. Zato se danas, 30 godina nakon smrti velikog majstora (27. 11. 1992.), pro-

⁴ Usp. RIČKO, Oka: *Otvorene muzejske zbirke Ivan Generalić*. // Muzejski vjesnik: Glasilo Muzejskog društva sjeverozapadne Hrvatske 9, 1986., 43.

with several purchased works of art, and together they are located in the annex of the Gallery built at the source of naive art as a place for collection, reflection and (re)presentation of this artistic style. At the time of the annex's construction, Generalić was already living on the Primošten - Podravina route, which indicates a desire to escape the burden of his glorious past, but at the same time reveals his constant desire to leave a lasting mark in life. According to Generalić, the idea for the construction came from the then mayor of Koprivnica, Dr. Krešimir Švarc, who visited him in Primošten. The annex, like the original Gallery, was built according to the project of Miroslav Begović, and during the construction they paid special attention to the integration of the new format and materials into the existing building. The roof construction is identical in both spaces, the walls with visible façade bricks have been retained, and equal attention has been paid to flooring and window options. The annex was opened for visitors on December 14, 1985.⁴ With minor breaks that were caused by extraordinary circumstances (war, renovations or reconstructions), all of Ivan Generalić's work has since been continuously available to the public as part of a permanent exhibition.

Inspiration and need / Nature

THE CONTEMPORARY AGE requires innovative and different forms of presenting artistic heritage. That is why today, 30 years after the death of the great master (November 27, 1992), the annex area is being modernized with cutting-edge technology that sends Ivan Generalić back to his roots and offers a modern reading and interpretation of the naïve art. The hologram

⁴ Cf. RIČKO, Oka: *Otvorene muzejske zbirke Ivan Generalić*. // Muzejski vjesnik: Journal of the Museum Society of Northwestern Croatia 9, 1986, 43.

stor aneksa osuvremenjuje modernijim tehnologijama koje Ivana Generalića vraćaju njegovim korijenima i nude suvremeno čitanje i tumačenje naive. Hologram izrađen u suradnji Koprivničko-križevačke županije, Muzeja grada Koprivnice i tvrtke Holofiction početna je točka osuvremenjivanja postava Galerije. Kratka priča prenosi povijest nastajanja i djelovanja Galerije s posebnim fokusom na Ivana Generalića i sekvence iz filma Miljenka Bukovčana *Slikar svoje zemlje* (nastalog 2014., uz slikarevu 100. obljetnicu rođenja). Dokumentaristički prizori i originalne izjave Ivana Generalića praćene su presjekom nastanka Hlebinske škole i prezentacijom nastanka slika na staklu, a zaokružene animiranim štiklecima nekolicine Generalićevih djela iz mujejskog fundusa. Kroz promišljene vizualno-auditive izmjene animacije nastavljaju (nesvjesni) generaličevski princip pretapanja tradicionalnog, modernog i suvremenog poimanja svijeta.

PRIRODA kao fizički omotač vanjskog svijeta i unutrašnje vrelo čovjekovih emocija nepresušno je izvorište stvaranja. Stoga je hologram o prirodnim ljepotama dravskih obala postavljen kao logična nadopuna predstavljenog slikarskog opusa. Kadrovi životinjskog svijeta uvode posjetitelja dublje u poznavanje podravske flore i faune koja je snažno utjecala na život, djela i rad Ivana Generalića: *Sve ja to gledam, promatram i to me nagoni, tjera me da o tome razmišljam, da to što vidim osjetim, i sve u sebi komponiram, slažem, i onda iz svega toga stvaram jedan svijet koji nije onakav kakvog ga ja gledam, nego kako ga doživljavam. To je ono što djeluje na mene, sama priroda, taj svijet me tjera da o njemu mislim. I od svega toga što sam video i doživio,*

that was made in cooperation with the Koprivnica-Križevci County, the Museum of Koprivnica and the Holofiction company represents a starting point when it comes to modernization of the Gallery's exhibition. The incorporated short story summarizes the history of the Gallery's creation and operation with a special focus on Ivan Generalić and sequences from Miljenko Bukovčan's film *Slikar svoje zemlje* (eng. The Painter of His Country; created in 2014, on the centenary of the painter's birthday). Documentary scenes and original statements by Ivan Generalić were supplemented by notes on the Hlebine School origins and a presentation of the origin of glass paintings, and ultimately with animated anecdotes regarding several of Generalić's works from the museum holdings. Through thoughtful visual-auditory exchanges, these animations carry over the (unconscious) Generalić-like principles of merging traditional, modern and contemporary understanding of the world.

NATURE as the physical envelope of the outer world and the inner source of human emotions is an inexhaustible source of creation. Therefore, the hologram about the natural beauties of the Drava banks was set as a logical augmentation to the aforementioned painting exhibition. The animal world scenes introduce the visitor to deeper knowledge of the flora and fauna in the area of Podravina, which strongly influenced the life and work of Ivan Generalić: *I watch it all, observe it and it drives me, it forces me to think about it, to feel what I see, to compose and arrange everything in myself, and then from all that, to create a world that isn't like the one I see, but the one I experience. This is what affects me, the nature itself, that world drives me to think about it. And from all that I have seen and experienced, an image is created in me that comes into the world as my personal image of the world, rather than reality.*

Berba (eng. Harvest), 1954.

stvara se u meni jedna slika koja dolazi na svijet i koja je više moja slika svijeta negoli stvarnost. Tu je sanjarenje, tu je misao, to nije tako jednostavno objasniti. Ima tu mnogo tajanstvenog što se zbiva u čovjeku. Iz tog mog sanjarenja izlazi jedan svijet koji je moj svijet i svih ljudi, pošto ga svi razumiju. Tako se moji snovi pretvaraju u oblike, u boje, u teme u slike.⁵

Osnova ili skica / Crtež ili slika

CRTEŽ ili češće skica temelj je svake slike na staklu. Iznimno Ivan Generalić interes za likovnost pokazivao je od djetinjstva (kada je šibama šarao po pijesku, nedogorjelim drvom po ogradama, a tvrdim papirom umjesto kista razmazivao boje dobivene otapanjem raznobojnih papira), no ozbiljniji slikarski razvitak kreće spomenutim upoznavanjem Krste Hegedušića početkom 1930-ih godina. Kroz povremene susrete s Krstom otkrivat će tajne zanata i likovnih tehnika, počevši od crteža. Crtež će ostati osnova njegova izražavanja bilo kao skicozno polazište slike (na staklu) ili samostalno likovno djelo. Kao takav, crtež je zahtjevna tehnika jer traži visok stupanj tehničke vještine. Monokromnost crtačke podloge, uglavnom bijele, otkriva i najmanju nesavršenost što nam potvrđuje i prikaz *Sela* (1947.), iz prvih desetljeća Ivana Generalića stvaralaštva. U pejzažnom prikazu bez ljudskih figura već se prepoznaće sposobnost ritmičkog građenja kompozicije u svjesnoj gradaciji vertikalnih elemenata slike te u njihovoj izmjeni s ponekim horizontalnim elementom. Pokušaj građenja perspektive još uvek ostaje bazičan, no u sigurnom i čistom potezu očituje se sigurnost i auto-

*There's daydreaming, there's thought, it's not that easy to explain. There is a lot of mystery going on in a man. Out of that day-dream of mine comes a world that is both mine and of all people, because everyone understands it. Thus, my dreams turn into shapes, into colours, into subjects, into paintings.*⁵

Basis or a sketch / A drawing or a painting

A DRAWING, or more often a sketch, makes the foundation of any glass painting. Ivan Generalić has shown an exceptional interest in art since childhood (when he used sticks to make sand drawings, or charred wood to draw on fences, and replaced brushes with harder papers whilst smearing paint obtained by melting of multi-coloured paper), but it was only when he met Krsto Hegedušić in the early 1930s that he started to seriously develop his painting skills. His occasional encounters with Krsto Hegedušić revealed to him the secrets of the craft and art techniques, starting with the drawing technique. Drawings will afterwards remain the basis of his expression, either as basic sketches for paintings (on glass), or as independent works of art. As such, drawings represent a demanding technique because they require a high degree of technical skill. The monochrome nature of the drawing background, mostly white, reveals even the slightest imperfection, which is evident in his work *Selo* (eng. Village; 1947), and which comes from Ivan's early decades of work. In the portrayal of landscape that is absent of human figures, we can already recognize the ability to rhythmically build a composition within the intentional gradation of image's vertical elements and their alternation with

nomna snaga koju će u nadolazećim godinama potvrditi. Dvije godine ranije nastaje prikaz pogrbljenog starca s naočalamo koji popravlja čizmu, linjom čvrste i sigurne putanje koja opisuje Šusterja koja će se u potpunosti potvrditi motivom *Ptice* krajem 1960-ih godina kad usustavljuje i učvršćuje individualizirani stil i likovni izraz.

AKVAREL se nameće kao logična „nadgradnja“ crteža i prijelaz prema slikarskim tehnikama. Sredinom 20. stoljeća nastaju dva akvarela etnografske točnosti predstavljanja nekadašnjeg načina života. U prikazu čuvara svinja ili pastira – tzv. kanasa uočavamo blaže, zaobljenje linije, no linija je i dalje nositelj kompozicije prikaza. Iako se radi o slikarskoj tehničici akvarela pristup je naglašeno crtački u jasnom omeđivanju i razgraničenju figura obrisnim linijama. Kompozicija podijeljena u nekoliko dubinskih planova naglašenih dijagonalnim usmjerjenjem ceste. Prvi plan koncentriran je na glavni motiv čuvara svinja zdesna i blaga kojeg pazi slijeva, razigranog ton-skim nijansiranjem i različitom zasićenošću boje. Narančasti akcenti vatreñih plamičaka koloristički se ponavljaju u figuri konja u nadolazećem planu dok se njihova vertikalna usmjerena repetira u jednostavnim krošnjama drveća koje omeđuju i uravnotežuje kompoziciju. Topli tonovi uspješno uravnotežuju hladnoću snježnog pejzaža što se ponavlja i u prikazu *Svatova*. Njihova koloristička distinkcija dodatno naglašava njihovu važnost i centralnu važnost unutar kompozicije koja etnografskom točnošću nastoji zabilježiti trenutak tada aktualnih, danas pomalo zaboravljenih običaja. Arhitektonske kulise ostaju elementarne u oblikovanju, ritmički raspoređene geometrizirane plohe koje uravnotežuju kompozi-

some horizontal elements. His attempt to build a perspective still remains basic, but in a firm and clean stroke, we can recognize the confidence and autonomous strength that will be confirmed in the coming years. Two years earlier, he portrayed a hunch-backed old man with glasses fixing a boot, with a line of solid and safe trajectory that describes Šuster (eng. Cobbler), one which will be fully confirmed by the motif *Ptice* (eng. Bird) in the late 1960s, when his style and artistic expression becomes systematic and fully individualized.

WATERCOLOURS seems to be a logical “upgrade” from drawings and a transition to painting techniques. In the middle of the 20th century, two watercolours of ethnographic accuracy of representing the former way of life were created. In a portrayal of a pig keeper or a shepherd, the so-called *kanas*, softer, more rounded lines can be found, but the line is still the carrier of the composition of the portrayal. Although he used the painting technique of watercolours, he approached it through sketching, clearly delimiting the figures with outlines. The composition is divided into several depth plans accentuated by the diagonal direction of the road. The first plan consists of the main motif which is the pig keeper on the right and the livestock he is guarding on the left. They are depicted with playful tonal nuances and different colour saturation. Orange accents of fiery flames are colourfully repeated in the figure of a horse in the upcoming plan while their vertical orientation is repeated in the simple canopy of trees that borders and balances the composition. Warm tones successfully balance the coldness of the snowy landscape, which is repeated in his work *Svatovi* (eng. Wedding Party). Their colouristic distinction further emphasizes their importance as well as their central importance within the composition. With ethnographic accuracy, it seeks to capture the moment of

⁵ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Magični svet Ivana Generalića*, Jugoslavenska revija, Beograd, 1976., 75-76.

J. Gen. 1970.

Ples (eng. Dance), 1970.

ciju i stvaraju dubinu s dijagonalno postavljennom povorkom likova.

Zaigrana radost / Meditativna mirnoća

NARODNE PRIČE I LEGENDE inspiracija su osebujnim prizorima razbuktale djetinje radoznanost i razigranosti mašte. Posebno značajna za Ivana Generalića je priča o rogom konju: *konj s jednim rogom dolazi na šumske čistine da bi pasao ili se napoji i tko ga tamo sretne, tom će se ispuniti sve želje. Zato su oni ljudi koji su ga sreli postali bogati, ali mogu postati i nesretni ako se ne pridržavaju onog što im je nałożeno. Tako su djevojke doobile za muža momka za kojim čeznu i obrnuto, bolesni su ozdravili, a starci su postali mladi.*⁵ U prikazu 1z 1974. Ivan Generalić smješta dva rogata konja smještena u šumski krajolik bogato razgranate i gotovo filigranskom preciznošću obrađene vegetacije. Pravilni raspored i minuciozna obrada snopova travki nastavljen je u „poentiličkom“ nizanju lišća drveća koje doprinosi dojmu fantastične bajkovitosti i izmještanju prostora u imaginarnе krajeve (dječje) mašte i mitsko vrijeme. Spoj različitih (geografskih) prostora nastavljen je i na slici *Krave pod Ajfelovim tornjem* nastaloj kao rezultat Generalićeva boravka u Parizu 1950-ih godina kada skicira znamenitosti velegrada koje kasnije prenosi u prostore Podравine. Maštom umjetnika Eiffelov se toranj nakriva i smješta u tipično ravničarski pejzaž dok s njega kukuriće – pijetao – kao prirodna poveznica dvije zemlje i nepisani glavni simbol podravske naive. Iako se pijetao

the customs that were current at the time, however, today they are somewhat forgotten. The architectural scenery remains elementary in design, rhythmically arranged geometrized surfaces that balance the composition and create depth with a diagonally placed procession of characters.

Playful joy / Meditative calmness

LEGENDS AND FOLK TALES inspire the distinctive scenes of children's curiosity and playful imagination. The story of the horned horse is particularly significant for Ivan Generalić: *a horse with one horn comes to a clearing in the woods in order to graze or drink, and whoever meets him there will be granted three wishes. That is why the people who met him became rich, however, they can become unhappy if they don't obey what they were told. Therefore, the women married men they yearned for, and vice versa, the sick recovered, and the old became young.*⁶ In the portrayal from 1974, Ivan Generalić places two horned horses in a sylvan landscape with richly branched vegetation treated with almost filigree precision. Orderly arrangement and detailed treatment of grass sheaves is continued in a “pointillistic” sequencing of tree leaves which contributes to giving the impression of a fantastic fairy tale and a relocation of space to imaginary places of (children's) imagination and mythical time. The combination of different (geographical) spaces is continued on the painting *Krave pod Ajfelovim tornjem* (eng. Cows Under the Eiffel Tower) which was made as a result of Generalić's days spent in Paris in the 1950s, when he sketched the landmarks of the metropolis, in order to later place them in Podravina. The artist's imagination bends the Eiffel Tower and places

prvenstveno veže uz pozitivne simboličke konotacije buditelja novog dana i svjetlosti, za Ivana Generalića on je i navjestitelj nesreće, vatre i žalosti koju tematizira slika *Izgubljenog djetinjstva* aludirajući na strahote rata i ljudskih žrtava – *Tu je dvoje dece nad jednim mrtvим, oni ih gledaju, a otraga je veliki, veliki požar.*⁷ Podnožjem tornja bezbrižno šetaju krave u toplim, jarkim nijansama, stvarajući opuštenu i spokojnu atmosferu. Pomak od lokalnog kolorita prema odvažnijem kombiniranju boja kod Generalića se javlja sredinom 20. stoljeća kad scenu naivne umjetnosti pomnije prati i savjetodavno koordinira Dimitrije Bašičević Mangelos koji postaje i prvi kustos Galerije primitivne umjetnosti u Zagrebu (današnjeg Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti). Iako je njegovo umjetničko djelovanje oprečno figurativnoj raskoši naivaca, zahvaljujući njegovim savjetima naivno se stvaralaštvo od početnog (isključivog) bježenja seoske stvarnosti proširilo prema oslikavanju zamišljenih svjetova u nutrinama umjetničkog bića. Kreativni procesi iznjedrit će na scenu *Krave u šumi* u plavoj ili crvenoj boji praćene scenografijom tzv. koraljnih šuma,⁸ učestalo pojavljujućim motivom bogatih šuma, ogoljenog drveća pri čemu je svaka grančica sustavno raspoređena i razrađena do najsjajnijeg detalja. Ista tipologija drveća, no ovog puta kao izdvojene jedinke javlja i na *Raspotom pevcu* – neobičnom spoju segmenata prijašnjih, postojećih djela, poput onih iz ciklusa o pjetlovima i slikama koje tematiziraju noćne scene i pomrčine sunca. Premda je scena njegova raspeća na prvi pogled morbidna, kompoziciju ublažava odabirom izrazito to-

⁶ SUMPOR, Svjetlana: *Ivan Generalić 1946 – 1961*. Zagreb, Hrvatski muzej naivne umjetnosti, 2014., 342.

⁶ SUMPOR, Svjetlana: *Ivan Generalić 1946 – 1961* Zagreb, Croatian Museum of Naïve Art, 2014, 342.

⁷ Izjava Ivana Generalića za Vjesnik, 8. 1. 1992.

⁸ SUMPOR, Svjetlana: *Ivan Generalić: 1930 – 1946*. Zagreb: Hrvatski muzej naivne umjetnosti, 2010. 168.

Ivan Generalić

Svatovi (eng. *Wedding Party*), 1954.

plog kolorita pijetlova dekorativnog perja što je nastavljeno pojašnjnjem motiva. Slika je nastala kao refleksija na Ivanovu mladost kad ga je otac budio u zoru kako bi odlazio raditi u polje potezanjem pijetlova repa čije bi glasanje naglo probudilo pospanog mladića.⁹ Bogatstvu kolorizma raspetog pevca suprotstavljen je nijema tišina bjeline okolnog snježnog krajolika usred noćnog zatišja.

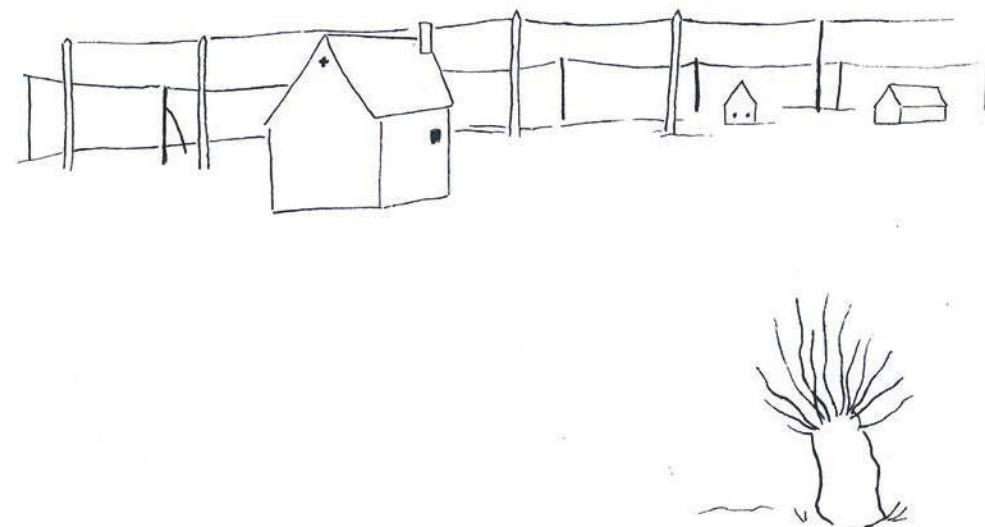
MEDITATIVNI KARAKTER snježne tišine i mirnoće česta je inspirativna potka naivnih autora. *Sneg pada* naziv je kompozicijskog rješenja, u formi tripticha nesvakidašnja naivu. Za razliku od većine Generalićevih slika koje karakterizira naglašeno i jasno horizontalno odjeljivanje i nizanje planova, forma tripticha donosi izrazitu vertikalnu razdvojenost narativnih tokova. Možda je upravo forma tripticha (kao nečeg bliskom sakralnim izričajima) ponukala Generaliću da triptih odluči podariti Vatikanskim muzejima. No, klerikalni stalež je prizor svinje uz raspelo smatrao uvredljivim i odlučio odbiti velikodušnu ponudu pa je triptih završio pod okriljem donacije. Impozantnom formom triptih plijeni pažnju svakog posjetitelja i otvara mogućnost brojnih tumačenja. Prvi dio tripticha s prikazom paše domaćih životinja moguća je idealizirana alegorija Generalićeva djetinjstva. U središtu tripticha nalazi se prizor raspeća s drvenim polomljenim raspelom (kakvo je prema navodima mještana, nekad u Hlebinama zaista postojalo). Neki istraživači u fisionomiji lica Krista prepoznaju lice Ivana Generalića, no, neosporna je činjenica signiranja djela na mjestu predviđenom za natpis i potpis raspetog kralja židovskog. Time

from the cycle of roosters and paintings that have night scenes and solar eclipses as subjects. Although the scene of his crucifixion is morbid at first glance, the composition is lightened with warm colours of rooster's decorative feathers, continued by an explanation of the motif. The painting was created as a reflection on Ivan's youth, when his father would wake him at dawn by pulling a rooster's tail whose voice would then suddenly wake the sleepy young man in order to go work in the field.⁹ The rich colours of the crucified rooster are contrasted with the silence of the surrounding snowy landscape's whiteness in the midst of a still night.

MEDITATIVE NATURE of snowy silence and calmness is a frequent inspirational background for naive authors. *Sneg pada* (eng. Snow is Falling) is the name of a compositional solution in the form of a triptych which is unusual for naive art. Unlike most of Generalić's paintings which are characterized by an accentuated and clear horizontal separation and sequence of plans, the form of a triptych has a distinct vertical separation of narrative flows. Maybe the form of a triptych (as something close to sacral expressions) prompted Generalić to gift a triptych to Vatican Museums. However, the clerical class considered the scene of a pig next to the crucifix offensive and decided to refuse the generous offer, therefore the triptych ended under the patronage of the donation. The impressive form of the triptych captures the attention of every visitor and opens the possibility of numerous interpretations. The first part of the triptych with a portrayal of the grazing of domestic animals is an idealized allegory of Generalić's childhood. In the middle of the triptych there is a scene of the crucifixion with a broken wooden crucifix (which,

⁹ SUMPOR, Svjetlana: *Ivan Generalić: 1946 – 1961*. Zagreb: Hrvatski muzej naivne umjetnosti, 2014., 156.

⁹ SUMPOR, Svjetlana: *Ivan Generalić: 1946 – 1961* Zagreb: Croatian Museum of Naïve Art, 2014, 156

Sajmište (eng. *The Fair*), 1960.

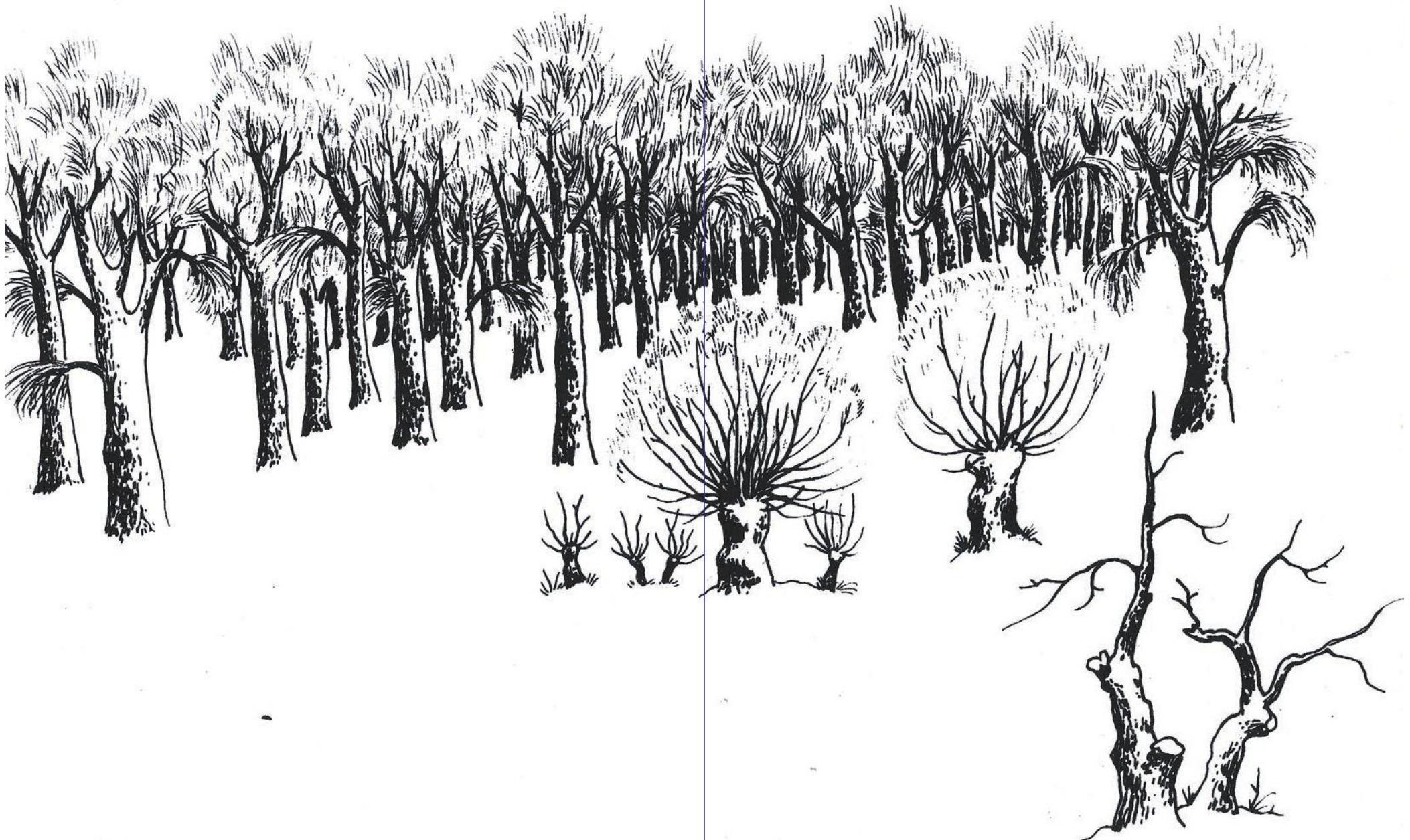
Kolinje (eng. *Pig Slaughter*), 1983.

Generalić nedvosmisleno sebe smješta u prostor raspetog, razlomljenog Krista aludirajući na vlastitu psihološku rastrganost i rastresenost nakon proživljenih obiteljskih tragedija što se kristalizira u posljednjem dijelu triptika ispunjenim bjelinom snijega u čijem je središtu tek jedno osamljeno ogoljelo drvo. Snijeg ovdje više ne pada, scena unutar kadera kao da je sleđena i zamrznuta. Čistoća, mirnoća i intuitivno pomirenje još je jasnije očituje u *Kalničkoj šumi*, pročišćenog pejzaža, lišenog figura, okrenutog apsolutnoj meditativnosti i smiraju prirode.

KRAJOLIK kao tema jedna je od glavnih preokupacija Ivanova opusa. U počecima se krajolik vezuje uz prizore uobičajenih poslova/rutina na selu. Najranija slika predstavljena unutar postava – *Berba* (1954.) pokazuje razvojni put i stasanje slikarskog umijeća i rast tehničke umještosti Ivana Generalića. Jasno segmentarno odjeljivanje dijelova kompozicije razgraničuje sekvence gorične scenografije. Dok u desnom dijelu kompozicije nastavlja geometriziranu arhitekturu i vegetaciju u mrljicama boja koje se nastavljaju i u pozadini, lijeva strana otkriva težnju jasnijoj diferencijaciji i detaljnijoj posvećenosti oblikovanja motiva što vodi sigurnijem potezu i većoj tehničkoj umještosti koja će osigurati podlogu za svekolike kasnije inovacije i novitete. Temu vinogradarstva ponavlja u slici iz 1968. gdje u lijevi kut prednjeg plana smješta motiv vinove loze čime locira *Ples (v goricaj)* u vinograd – temu kojoj će posvetiti i jedno od posjetiteljima atraktivnijih slikarskih ostvarenja. Tipični prizori seoske svakodnevice ogrnuti toplim jarkim bojama koje se u pozadinskim planovima rastapaju u pastelne tonove (kakvi će prevladati u pej-

according to the locals, once actually existed in Hlebine). Some researchers recognize the face of Ivan Generalić in the physiognomy of Christ's face, however it is an indisputable fact that the work was signed in the location provided for the inscription and the signature of the crucified king of the Jews. In that way, Generalić unambiguously placed himself within the area of the crucified, broken Christ, alluding to his own psychological rip and distraction after living through family tragedies, which takes form in the last part of his triptych filled with the whiteness of the snow in the centre of which there is only one solitary bare tree. The snow isn't falling any more, and the scene inside the frame seems to be frozen. The purity, the stillness and the intuitive reconciliation is clearly seen in the *Kalnička šuma* (eng. Forest of Kalnik), with a cleansed landscape, devoid of figures, and focused on absolute meditation and the tranquillity of nature.

LANDSCAPE as a subject is one of the main preoccupations of Ivan's oeuvre. In the beginning, the landscape is associated with scenes of common jobs / routines in the countryside. The earliest painting in the exhibition *Berba* (eng. Harvest, 1954) presents development and growth of Ivan Generalić's art and technical performance. A clear segmental partition of composition parts delimits the sequences of mountain scenery. While in the right part of the composition he once again places the geometric architecture and vegetation in spots of colour which extend in the background, the left side reveals the tendency for a clear differentiation and detailed commitment to shaping motifs, leading to a safer movement and larger technical involvement that will certainly provide a basis for all subsequent innovations and novelties. He repeats the motif of viticulture in a painting from 1968, where he places a vine motif in the left corner of the foreground, placing

TGon

Konaki (eng. Cabins), 1960.

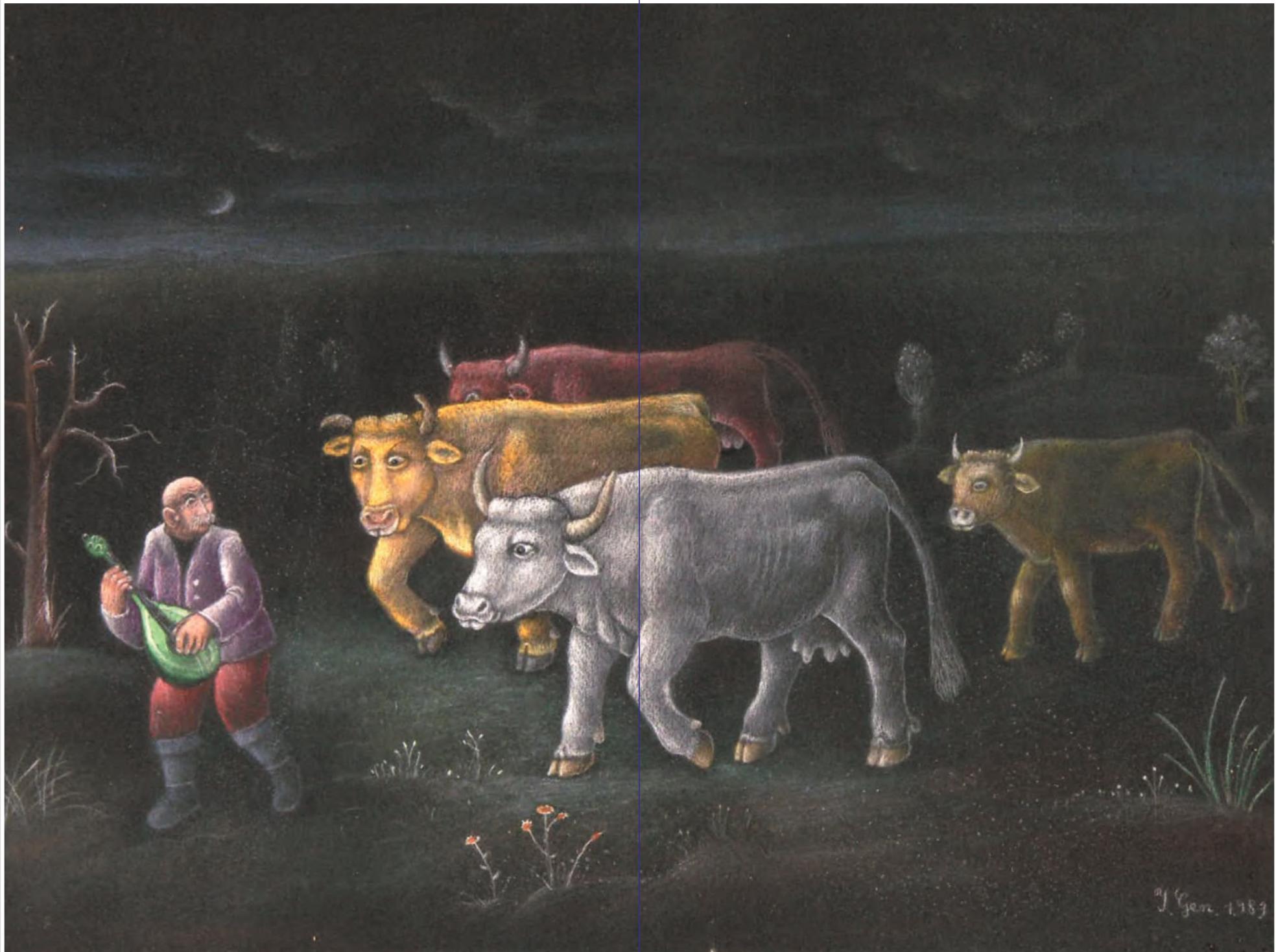
Kanas (eng. Pigs' shepherd), 1954.

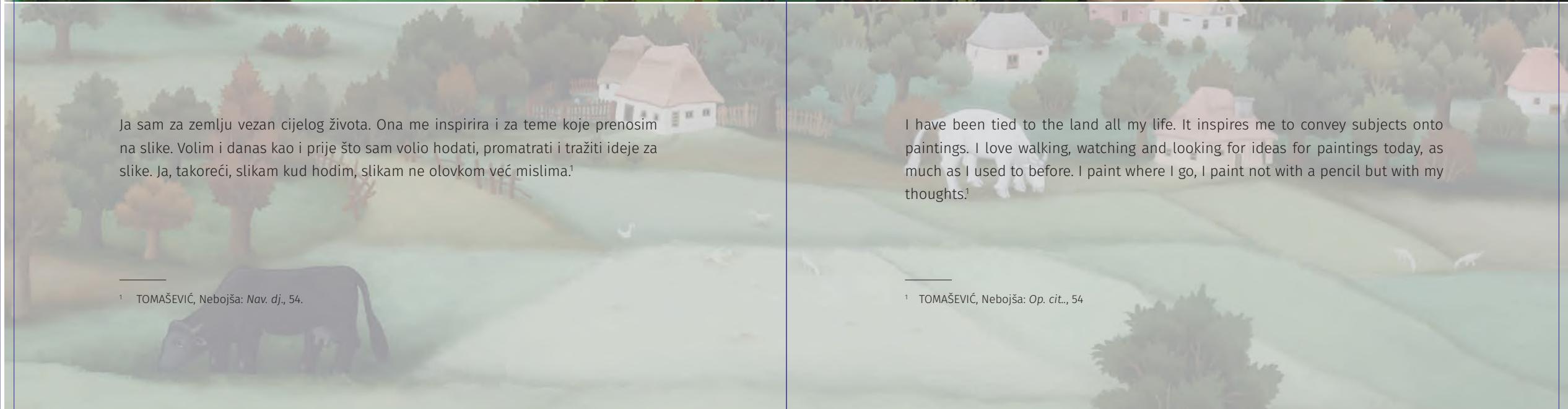
Povratak iz polja (eng. *Return From the Field*), 1960.

zažima od 1970-ih godina). Naglašeno horizontalni pozadinski planovi ispunjeni su jednostavnim prizorima krajobraza ispunjenog stablima ritmiziranih tek ponekom tradicionalnom seoskom arhitekturom – kućom zidova omazanih blatom i krovova prekrivenih slamom. Dok narativni slijed prednjeg plana donosi rasterećeni prizor opuštenih figura pri zabavi, pozadinske se cjeline posvećuju prizorima krajolika koje će od kraja 1950-ih godina osamostaljivati kao zasebne teme. Put prema osamostaljenju pejzaža vidljiv je u *Pašnjaku* gdje se dualnost, simetrija i zrcaljenje uočava u kontrapunktu bijele krave i crnog vola, kao usputne sekvence između dva naglašeno horizontalna prostranstva livadnog pejzaža koji dubinu dobiva razigranim nijansama kolorističkih kvadrana. Potpuno pročišćenje ovakvi kvadratični oblici doživjet će u prizoru *Peski*. Pješčane dine u bližini Đurđevca u Generalićevoj interpretaciji tendiraju apstrahiranju gotovo pravilno geometriziranih formi koje izmjenama položaja i usmjerenja sugeriraju poniranje u dubinu da bi se u konačnici horizontalnim pojasom stopile s prostranstvom neba koje preuzima 2/3 slike. Kompozicija nagoviješta Generalićeva stremljenja i promišljanja u posljednjim desetljećima stvaralaštva. Nasuprot dramatičnim i tragičnim događajima u svijetu koji ga okružuje (smrt supruge, neskladan odnos sa sinom), slike tog vremena okreću se pročišćavanju – kroz minimalizam, sažimanje ili novo pozicioniranje, odnosno rekontekstualiziranje – ponavljanje tema i motiva u novim okolnostima.

Ples v goricaj (eng. *Dance in the Mountain*) in the vineyard; it is a motif which he later on uses in one of his paintings that the visitors find most attractive. Typical sights of rural everyday life covered in warm bright colours that melt into pastel tones in the background (they will prevail in the landscapes of the 1970s). The highlighted horizontal background plans are filled with simple scenes of a landscape filled with trees with small traces of traditional rural architecture – a house of mud-smeared walls and thatched roofs. While the narrative sequence of the foreground brings an unburdened sight of relaxed entertained figures, the background units are dedicated to landscape scenes that will become independent as separate subjects from the late 1950s. The road to independence of the landscape can be seen in *Pašnjak* (eng. *Pasture*), where duality, symmetry and mirroring are observed in the counterpoint of the white cow and the black ox, as incidental sequences between two highlighted horizontal expanses of meadow landscape that gain depth with playful shades of colour quadrants. These square shapes experience a complete cleanse in the scene *Peski* (eng. *Sands*). Sand dunes near Đurđevac in Generalić's interpretation tend to abstract almost correctly geometrized forms that, by changing their position and direction, suggest plunging into the depths in order to finally merge with sky's immensity with a horizontal belt that takes up 2/3 of the image. The composition foretells Generalić's reflections in the last decades of his work. As opposed to the dramatic and tragic events in the world that surrounds him (death of his wife, troubled relationship with his son), his paintings from that period turned to cleansing, through minimalism, summarization or new placement, i.e., recontextualization (repetition of themes and motifs in new circumstances).

Povratak s paše (eng. Return from The Field), 1983.

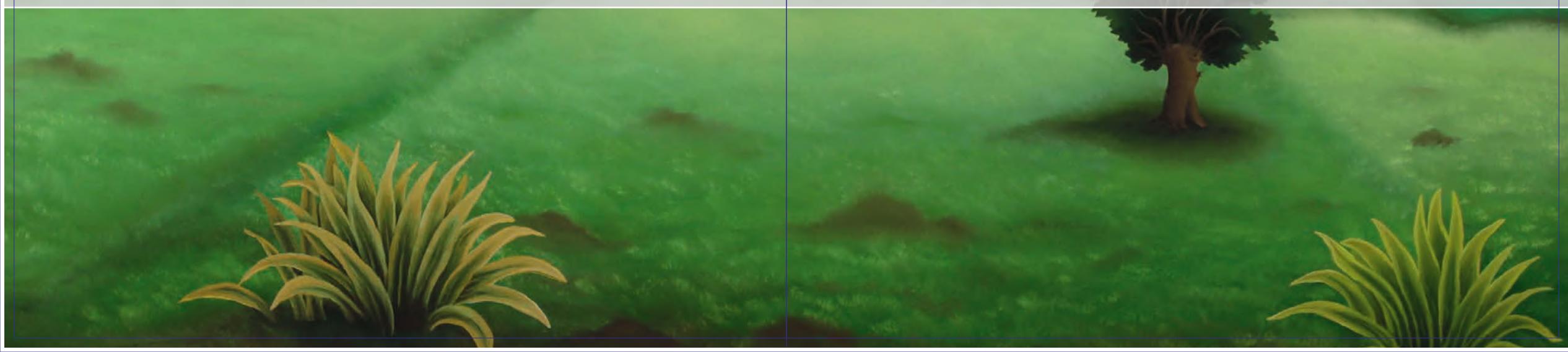

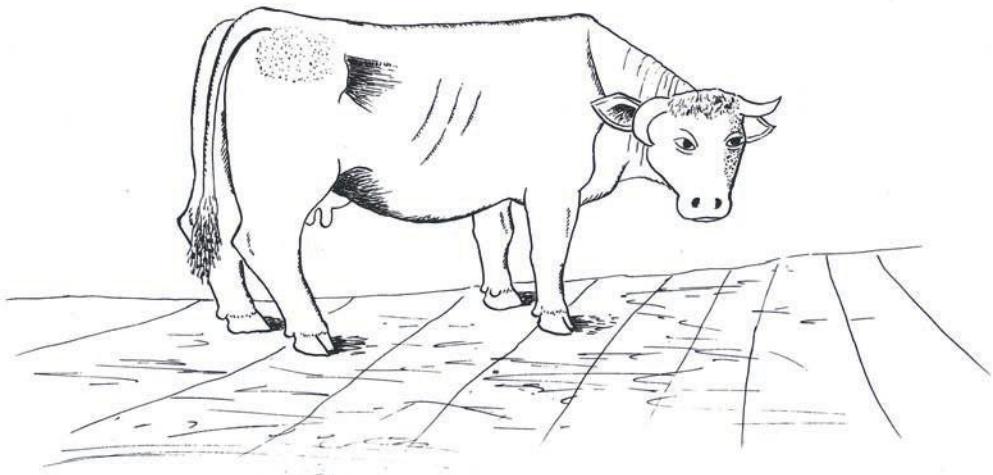
Ja sam za zemlju vezan cijelog života. Ona me inspirira i za teme koje prenosim na slike. Volim i danas kao i prije što sam volio hodati, promatrati i tražiti ideje za slike. Ja, takoreći, slikam kud hodim, slikam ne olovkom već mislima.¹

¹ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Nav. dj.*, 54.

I have been tied to the land all my life. It inspires me to convey subjects onto paintings. I love walking, watching and looking for ideas for paintings today, as much as I used to before. I paint where I go, I paint not with a pencil but with my thoughts!

¹ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Op. cit.*, 54

Krava (eng. Cow), 1960.

Poniranje u dubinu / Portreti

BIJELE FIGURE na jednostavno obojanim površinama koje se kreću od tonskih modelacija istih ili sličnih tonova (*Ribič prodaje ribu*) do potpuno apstrahiranih monokromnih pozadina (*Radnik*). Svjetlana Sumpor u poznatom djelu *Jelenski svati* prepoznaла je začetke ovih „bijelih figura“ koje su ponovna aktualizacija motiva s početka stvaralaštva.¹⁰ Ciganka sa crteža iz 1937. godine sad postaje *Bijela baba* smještena u bestezinski prostor, tek s uopćenom naznakom zemljjanog tla i prevlasti transcedentalnog plavetnila neba koje preuzima 2/3 prizora. U *Bijeloj babi* sadržani su recidivi zemljaškog duha u kojem se motiv kroz ekspresivnu fizionomiju svodi na bitno: na hipertrofirane šake i stopala s ciljem što izraženije sugestivnosti.¹¹ *Bijela baba*, kao i ostale bijele figure, usidruje kompozicije u sigurno utoчиšte, u ishodište, u početke – stvaralaštva i djetinjstva – koje je oblikovalo slikara, a koje se u ovoj fazi transformira i prelazi iz motiva u funkciju simbola. Svođenje oblika na čisti obris.¹² Poopćenim nazivljem slika univerzalnost prizora se dodatno naglašava iako se često radi o portretima stvarnih osoba, njegovih prijatelja, susjeda ili susedjana. *Stari Ferko* još je jedan od primjera takvog „prenošenja“ gdje se obrisi jasnog crteža iz 1932. pretapaju u slikani portret podjednako osebujne psihološke karakterizacije s jasnom naznakom humoreske koja u primjeru *Smoleka* biva zamijenjena ozbiljnijim psihološkim profiliranjem nekadašnjeg glavnog seoskog zabavljača.

¹⁰ SUMPOR, Svjetlana: *Nav. dj.*, 2014., 288.

¹¹ CRNKOVIĆ, Vladimir: *Ivan Generalić: Crteži*. Zagreb: Centar za kulturu, OOUR Muzej grada Koprivnice / Galerije grada Zagreba, Galerija primitivne umjetnosti, 1984., 21.

¹² GAMULIN, Grgo: *I pittori Naïfs della Scuola di Hlebine*. Verona: Arnoldo Mondadori Editore, 1974. 35.

Plunging in the depth / Portraits

WHITE FIGURES placed on simple coloured surfaces that range from tonal models of the same or similar tones (*Ribič prodaje ribu*, eng. Fisherman Selling Fish) to completely abstracted monochrome backgrounds (*Radnik*, eng. Worker). Svjetlana Sumpor recognized the beginnings of these “white figures” in his famous work *Jelenski svati* (eng. The Deer Wedding), where they represent a re-actualization of motifs from the beginning of his work.¹⁰ The gypsy woman from the 1937 drawing became *Bijela baba* (eng. White Grandmother) set in a weightless space, with only a general indication of the earth’s soil and the predominance of the transcendental blue of the sky that takes up 2/3 of the scene. Recurrences of earthly spirits are included in the White Grandmother, where the motif is reduced to the essential through expressive physiognomy. It is reduced to hypertrophied hands and feet in order to gain a more pronounced suggestiveness.¹¹ The White Grandmother, like other white figures, anchors the compositions in a safe haven, in a starting point, in the beginnings of creativity and childhood. They shaped the painter, and in this phase, they are transformed from motifs to symbols. Reducing shapes to a clean outline.¹² Generalising the painting titles further emphasizes the universality of the scene, although they are often portraits of real people, his friends, neighbours or fellow villagers. *Stari Ferko* is another example of such “transfer”, where the outlines of a clear drawing from 1932 blend into a painted portrait of equally distinctive psychological characterization with a clear hint of humour, which in the example

¹⁰ SUMPOR, Svjetlana: *Op. cit.*, 2014, 288

¹¹ CRNKOVIĆ, Vladimir: *Ivan Generalić: Crteži*. Zagreb: Cultural Centre, OOUR Museum of Koprivnica / Zagreb galleries, Gallery of Primitive Art, 1984, 21

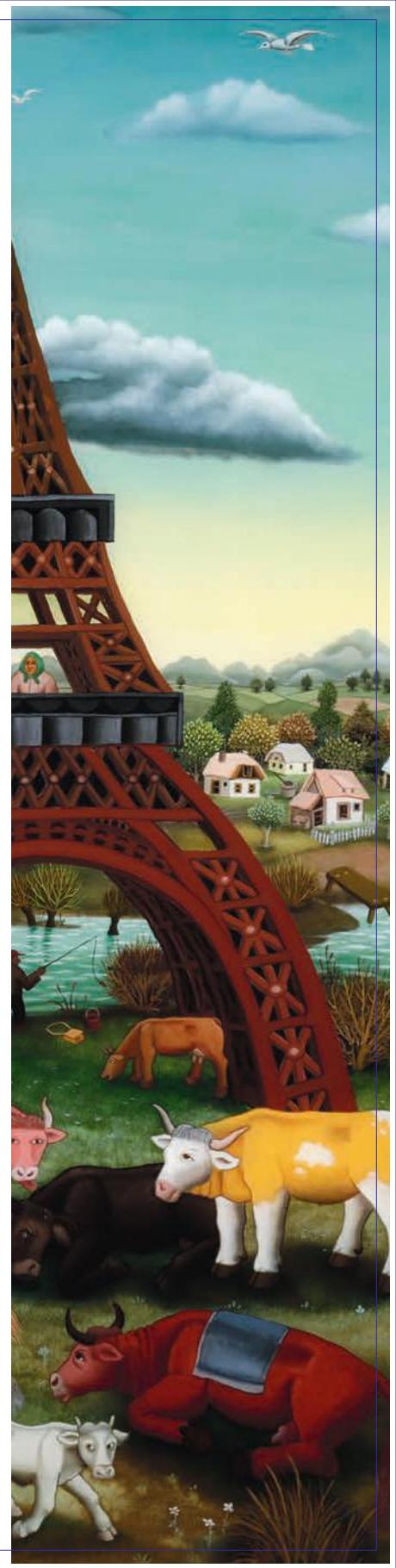
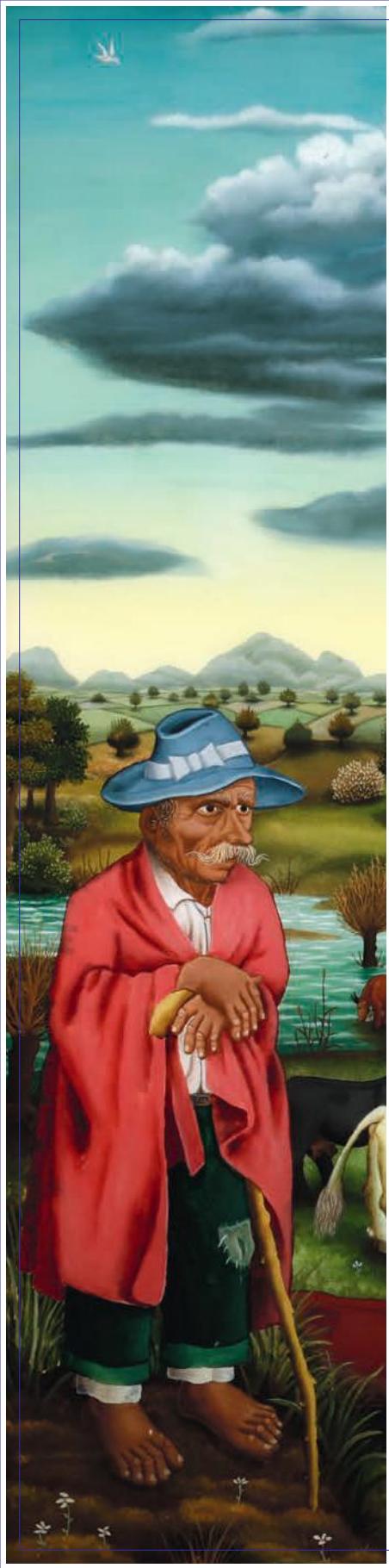
¹² GAMULIN, Grgo: *I pittori Naïfs della Scuola di Hlebine*. Verona: Arnoldo Mondadori Editore, 1974 35

Smolek, 1975.

Krave pod Ajfelovim tornjem (eng. Cows Under the Eiffel Tower), 1982.

Ivana Generalić

Krave u šumi (eng. Cows
in The Woods), 1973.

Pastirica (eng. *Shepherdess*), 1976.

Pašnjak (eng. *Pasture*), 1975.

Sublimacija pozadinskog pejzaža započeta u bregovitim scenama *Smoleka* kod *Ferka* prerasta u jednoličnu monokromiju koja se ponavlja u *Štucama*. Kako je V. Crnković uočio, *Štuce* donose detalj sa slike *Lončari na tržnici* u kojima A. Grgić prepoznaće izraziti spoj modernizma i metafizičkog slikarstva poveznicom sa slikarstvom Giorgija Morandija. Ova faza (197. – 1976.) po Grgiću *koincidira s otkrićem zločudne bolesti kod Ivanove supruge Anke, pokušajima njenog izlječenja u nizu inozemnih klinika te na kraju njenim gubitkom. U toj metafizičkoj fazi radi se o slikarskoj simboličkoj elaboraciji tog gubitka te njime uzrokovanim slikarskim propitivanjem niza metafizičkih tema: odnosa prema Bogu, prema ljudskom postojanju i besmrtnosti te vremenu i prostoru, kako na simboličkoj razini, tako i na razini odnosa slike s okolnim prostorom i vremenom.*¹³ Vrhunac egzistencijalističkih promišljanja očituje se u motivima maski – koje se izdvajaju iz ranijih motiva fašenjaka ili maškaranih povorki.

MASKA kao osnovni motiv, izoliranjem i izdvajanjem na jednostavnoj pozadini nagašava psihološku rascijepljenost i odvojenost koju autor osjeća pritisnut tragikom i prolaznošću života. *Prvotna namjena mase jest da sakrije lice, a time i pripadajući identitet/e. Iz današnje perspektive jasno je kako identitet nije postojana, unaprijed zadana i nepromjenjiva kategorija. S obzirom da je čovjek društveno biće, svoj identitet konstruira kroz jezik i reprezentaciju, tj. identificira se kroz sustav umjetno stvorenih znakova i ideoloških formacija*

of *Smolek* is replaced by a more serious psychological profiling of the former main entertainer of the village. The sublimation of background landscape started in the hilly scenes of *Smolek*, and in *Ferko* it grew into a uniform monochrome subject that is repeated in *Štuce*. As V. Crnković noticed, *Štuce* contains a detail from the painting *Lončari na tržnici* (eng. Potter at The Market) in which A. Grgić recognizes a distinct combination of modernism and metaphysical painting, connected to the painting of Giorgio Morandi. This phase (197 – 1976) coincides with the discovery of a malignant disease in Ivan's wife Anka, the attempts to cure her in a number of foreign clinics and finally it coincides with her loss. In this metaphysical phase, the main subject is the pictorial symbolic elaboration of that loss and the pictorial questioning of a number of metaphysical themes caused by it: relationship with God, with human existence and immortality, and with time and space, both on a symbolic level and on the level of a relationship of the painting with the surrounding space and time, according to Grgić.¹³ The culmination of existentialist reflections is manifested in motifs of masks, which are derived from earlier motifs of carnivals or masked parades.

MASK as a basic motif, with isolation and separation on a simple background it emphasizes the psychological fragmentation and separation that the author feels hit by the tragedy and transience of life. *The primary purpose of a mask is to hide one's face, thus hiding the identity. From today's*

i kodova. (...) Te fiksirane pozicije s vremenom su dobile status identiteta, nastojeći pritom proizvesti privid jedinstvena subjekta. Subjekt se vezuje uz prikaz kako bi proizvodnja značenja bila dovršena i kako bi se izvršilo pozicioniranje, tj. identifikacija subjekta. Sam autor priznaje kako postoji još netko tko ga vuče, „koji rađa neke ideje, neke slike, bilo u snu, bilo u zbilji...“ pa se može pretpostaviti kako Ivan Generalić kroz maske razmatra upravo odnos sebe i Drugoga, sebe oblikovanog kroz život socijalnim, ekonomskim, političkim i društvenim kontekstima i uvjetovanostima, ali i onog Drugog – izvornog sebe – kojeg svi mitaloženjem ranije navedenog kroz život (iz)gubimo. Krinku stoga možemo iščitati kao svojevrsnu pobunu, skrivanje ili iskaz (da-kako nesvesni, intuitivni) o igranju uloga – uloge slikara ili neke druge.¹⁴

MODERNOST djela iz druge polovice 1970-ih godina izrasta upravo iz neočekivanih izričaja osobnih tragedija i previranja. Ukinjanjem odrednica prostora i vremena te simplifikacijom nastaju inovativna djela lišena dotadašnje bogate figuracije, snažno dojmljiva u svojoj monumentalnosti. Za razliku od ranih radova koji su se direktno referirali na realnost, ova se djela okreću se komentiranju i začudnom izražavanju unutarnje stvarnosti. Slike postaju opća mjesta susreta posjetitelja svih uzrasta i generacija otvorene upisivanju individualnih značenja i tumačenja, suvremena u pristupi i svevremena u promišljanju tragike svijeta i čovjekova postojanja.

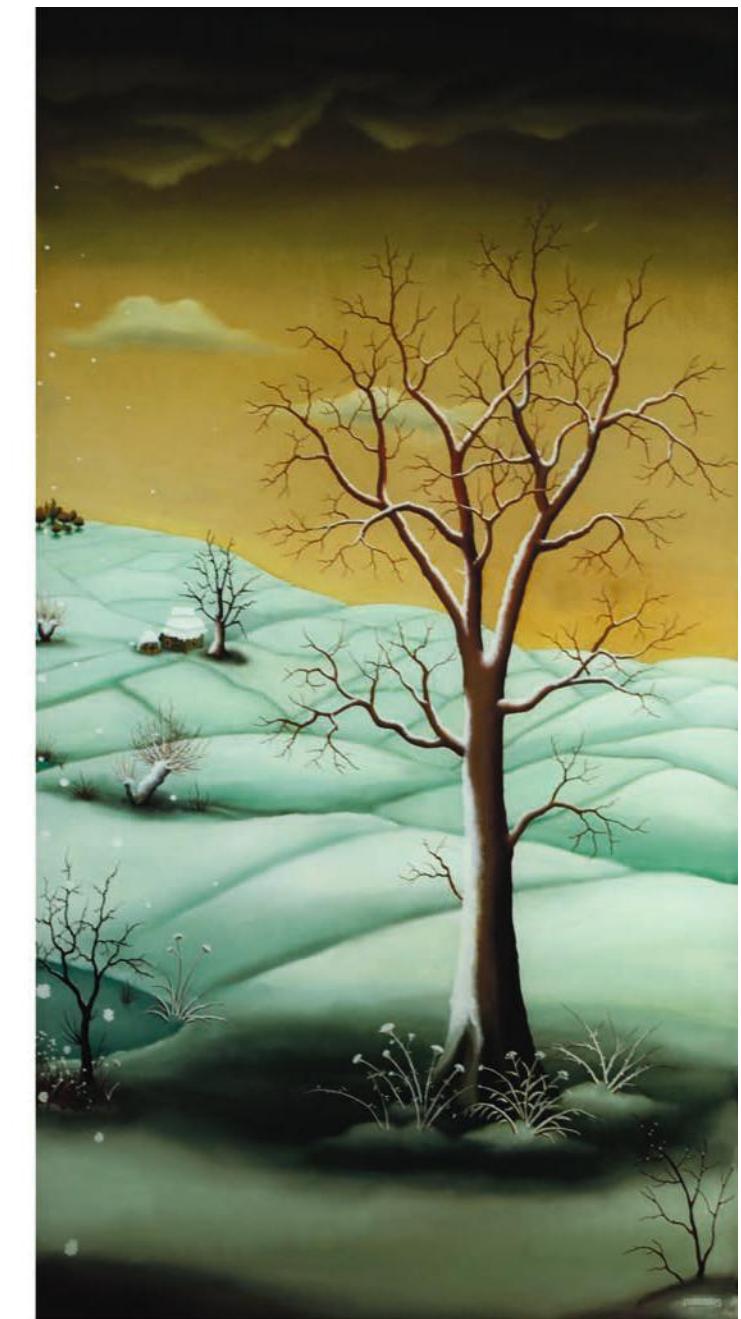
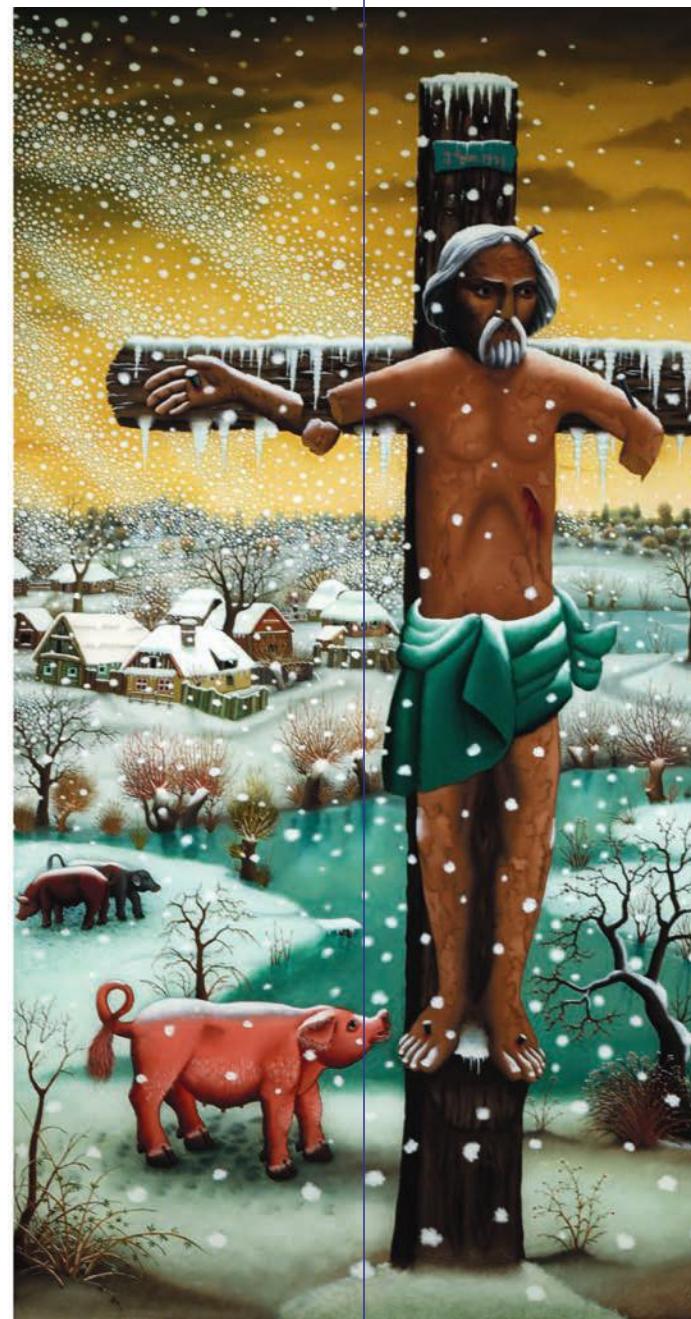
perspective, it is clear that identity is not a stable, predetermined and unchanging category. Considering that man is a social being, he constructs his identity through language and representation, i.e., he identifies himself through a system of artificially created signs and ideological formations and codes. (...) Over time, these fixed positions acquired the status of identity, trying to produce the illusion of a unique subject. The subject is associated with the portrayal in order to complete the production of meaning and to perform the positioning, i.e., identification of the subject. The author himself admits that there is also someone else who is pulling him, "who is creating ideas, paintings, whether it be in a dream or in reality...". Therefore, it can be assumed that through masks, Ivan Generalić considers the relationship between himself and the Other him shaped through life by social, economic and political contexts and conditions, but also the Other, the original self, which we all lose due to accumulating all of the above mentioned. The disguise can therefore be read as a kind of rebellion, hiding or statement (unconscious, intuitive) about role-playing, the role of a painter or another role.¹⁴

MODERNITY of his work from the second half of 1970s comes from the unexpected expressions of personal tragedy and turmoil. With the abolition of the determinants of space and time and with simplification, innovative works deprived of the previous rich figuration are created, strongly impressive in their monumentality.

¹³ GRGIĆ, Antonio: *Giorgio Morandi i metafizika gubitka u slikarstvu Ivana Generalića 1973. – 1976. // Ivan Generalić: djelo. život, vrijeme* (ur. Robert Čimin). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2016., 73.

¹³ GRGIĆ, Antonio: *Giorgio Morandi i metafizika gubitka u slikarstvu Ivana Generalića 1973 – 1976 // Ivan Generalić: djelo. život, vrijeme* (editor Robert Čimin). Koprivnica: Museum of Koprivnica, 2016, 73.

¹⁴ KUŠENIĆ, Helena: *Generalićeva ostavština Hlebinama. // Ivan Generalić: djelo. život, vrijeme* (ur. Robert Čimin). Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2016., 99.

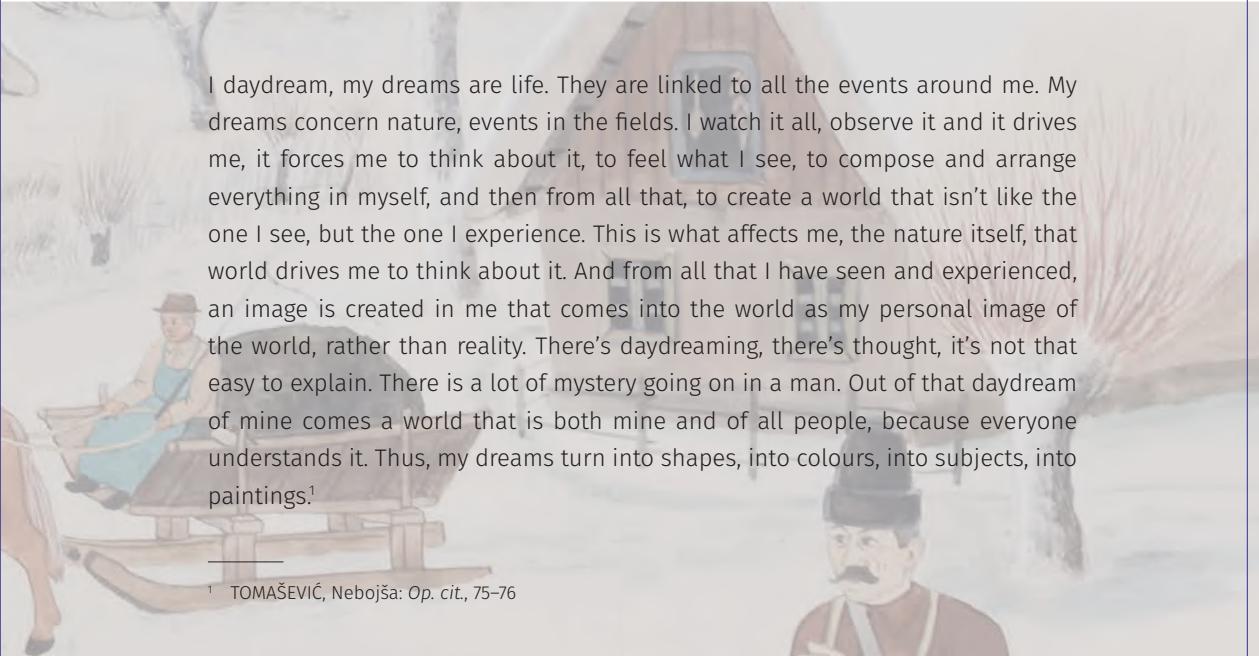
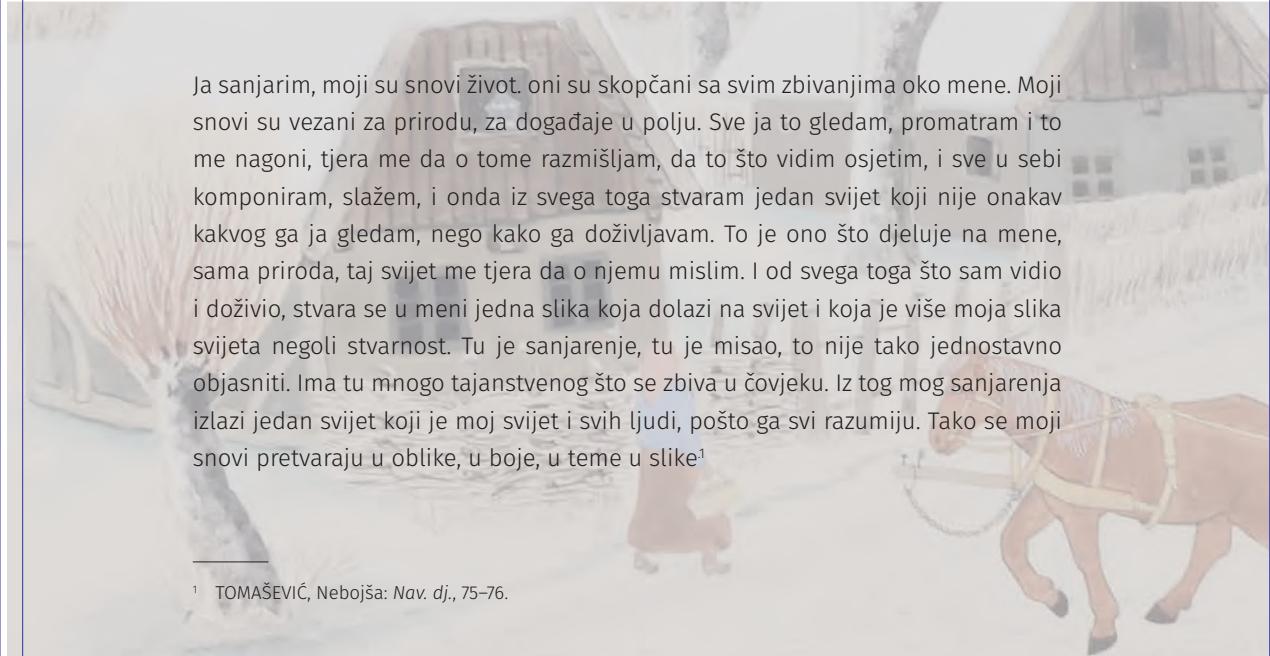

Sneg pada (eng. *Snow is Falling*), 1973.

Ja sanjarim, moji su snovi život, oni su skopčani sa svim zbivanjima oko mene. Moji snovi su vezani za prirodu, za događaje u polju. Sve ja to gledam, promatram i to me nagoni, tjera me da o tome razmišljam, da to što vidim osjetim, i sve u sebi komponiram, slažem, i onda iz svega toga stvaram jedan svijet koji nije onakav kakvog ga ja gledam, nego kako ga doživljavam. To je ono što djeluje na mene, sama priroda, taj svijet me tjera da o njemu mislim. I od svega toga što sam video i doživio, stvara se u meni jedna slika koja dolazi na svijet i koja je više moja slika svijeta negoli stvarnost. Tu je sanjarenje, tu je misao, to nije tako jednostavno objasniti. Ima tu mnogo tajanstvenog što se zbiva u čovjeku. Iz tog mog sanjarenja izlazi jedan svijet koji je moj svijet i svih ljudi, pošto ga svi razumiju. Tako se moji snovi pretvaraju u oblike, u boje, u teme u slike¹

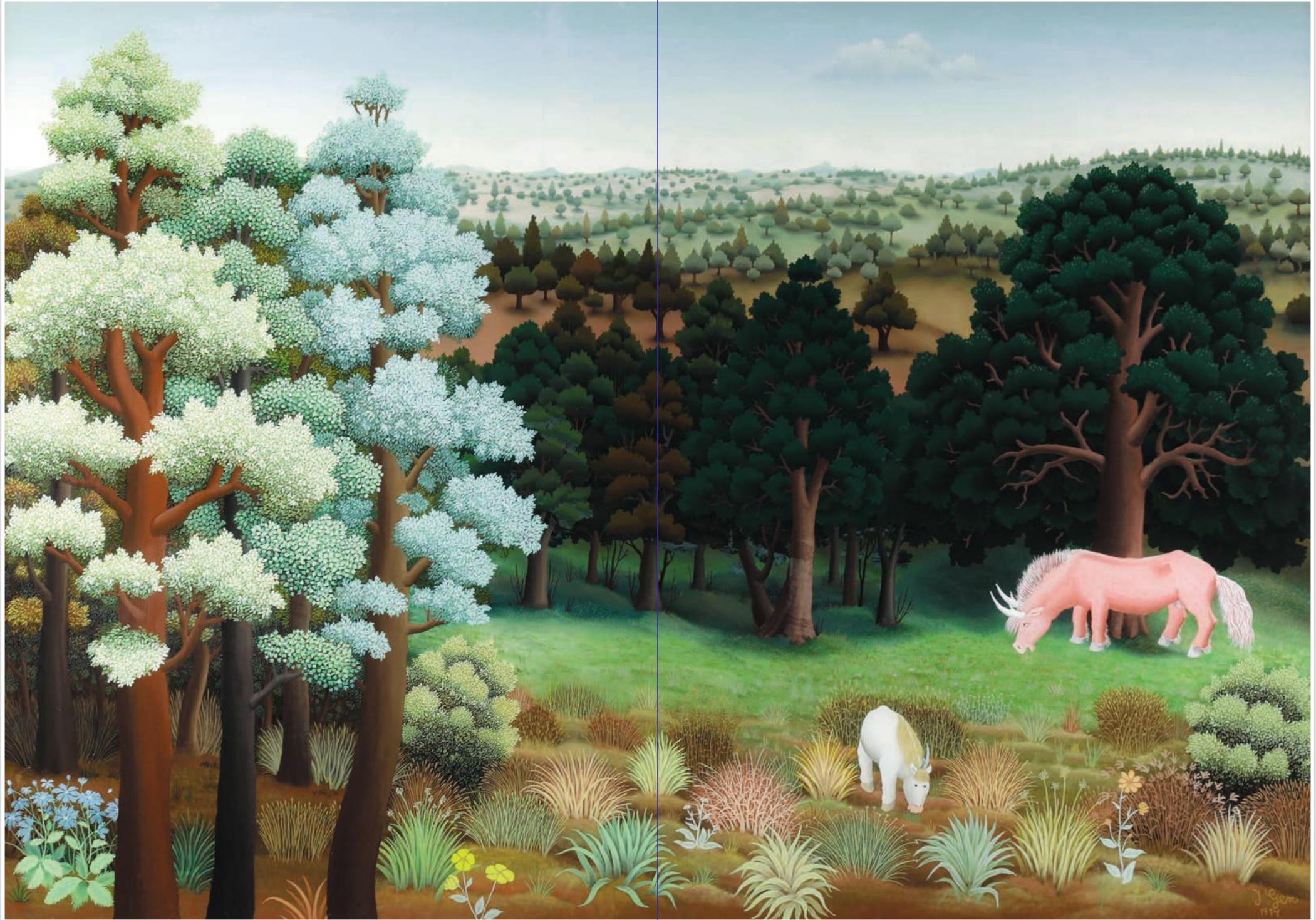
¹ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Nav. dj.*, 75–76.

I daydream, my dreams are life. They are linked to all the events around me. My dreams concern nature, events in the fields. I watch it all, observe it and it drives me, it forces me to think about it, to feel what I see, to compose and arrange everything in myself, and then from all that, to create a world that isn't like the one I see, but the one I experience. This is what affects me, the nature itself, that world drives me to think about it. And from all that I have seen and experienced, an image is created in me that comes into the world as my personal image of the world, rather than reality. There's daydreaming, there's thought, it's not that easy to explain. There is a lot of mystery going on in a man. Out of that daydream of mine comes a world that is both mine and of all people, because everyone understands it. Thus, my dreams turn into shapes, into colours, into subjects, into paintings.¹

¹ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Op. cit.*, 75–76.

Rogati konj (eng. A Horse with a Horn), 1974.

Ivan Generalić

Kalnička šuma (eng. Forest of Kalnik), 1975.

Raspeti pevec (eng. Crucified Rooster), 1976.

Ciganica Klara (eng. Gypsy Klara), 1960.

Bijela baba (eng. White Grandmother), 1976.

Radnik (eng. Worker), 1976.

Sve što čovjek stvara, cijeli njegov život samo je jedna karika u nizu života prije nas i poslije nas. Svega što je došlo i onog što je prošlo. Ja sam toga u potpunosti svjestan. Mi smo neka veza u jednom kontinuitetu, u jednom trajanju, u nečemu što se zove vječnost.¹⁵

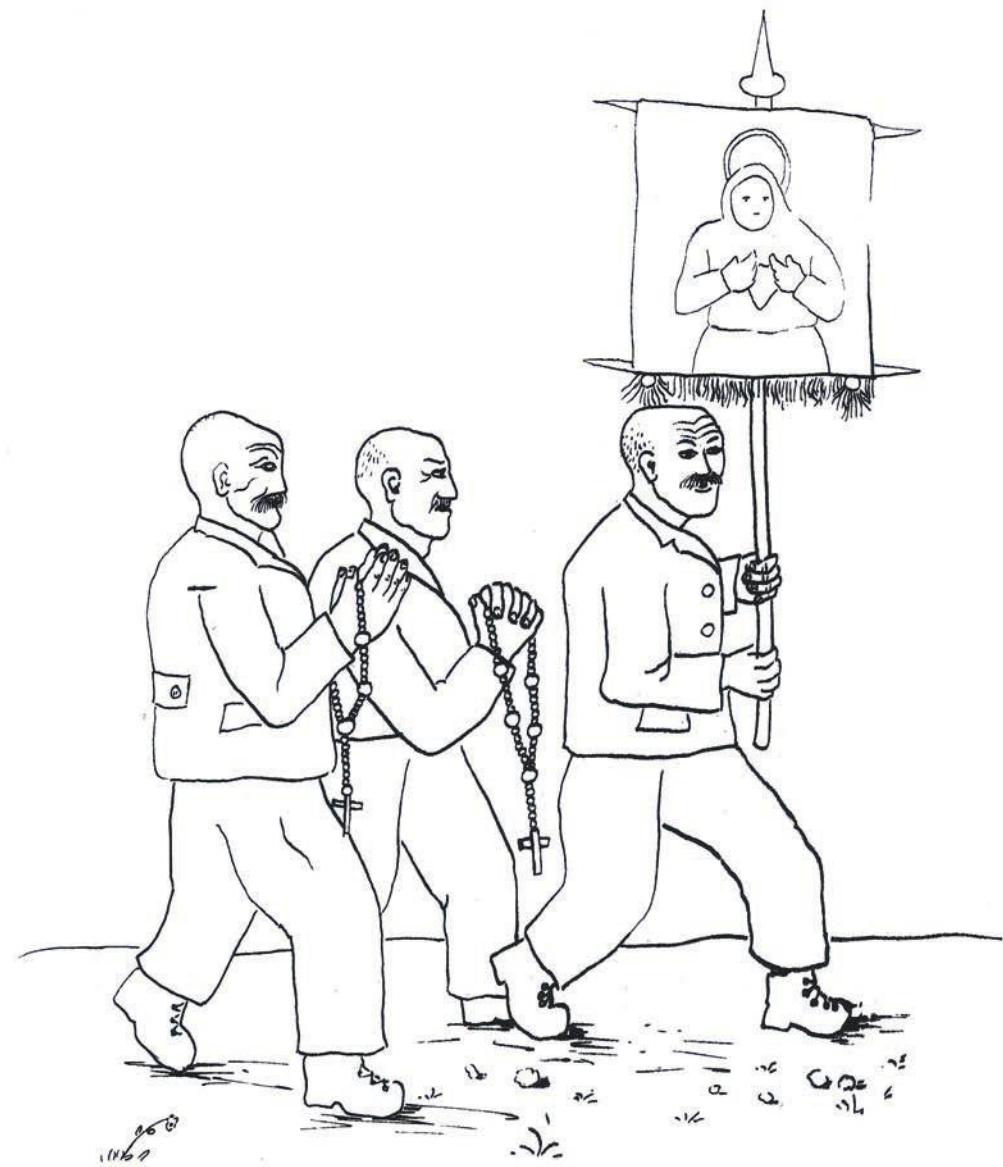
Unlike his earlier works which referred directly to the reality, these works focus on the commentary and the astonishing expression of inner reality. Paintings become general meeting spots for visitors of all ages and generations that are open to inscribing individual meanings and interpretations, contemporary in approach and timeless in contemplating the tragedy of the world and human existence. *Everything that man creates, his whole life is nothing but a link in a series of lives before us and after us. Everything that came and passed. I am fully aware of that. We are a kind of continuous link in one duration, in something called eternity.*¹⁵

¹⁵ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Magični svet Ivana Generalića*, Jugoslavenska revija, Beograd, 1976, 46.

¹⁵ TOMAŠEVIĆ, Nebojša: *Magični svet Ivana Generalića*, Jugoslavenska revija, Belgrade, 1976, 46

Ribič prodaje ribu (eng. Fisherman Selling Fish), 1976.

Procesija (eng. Procession), 1960.

Fašenjaki (eng. *Masquerade*), 1960.

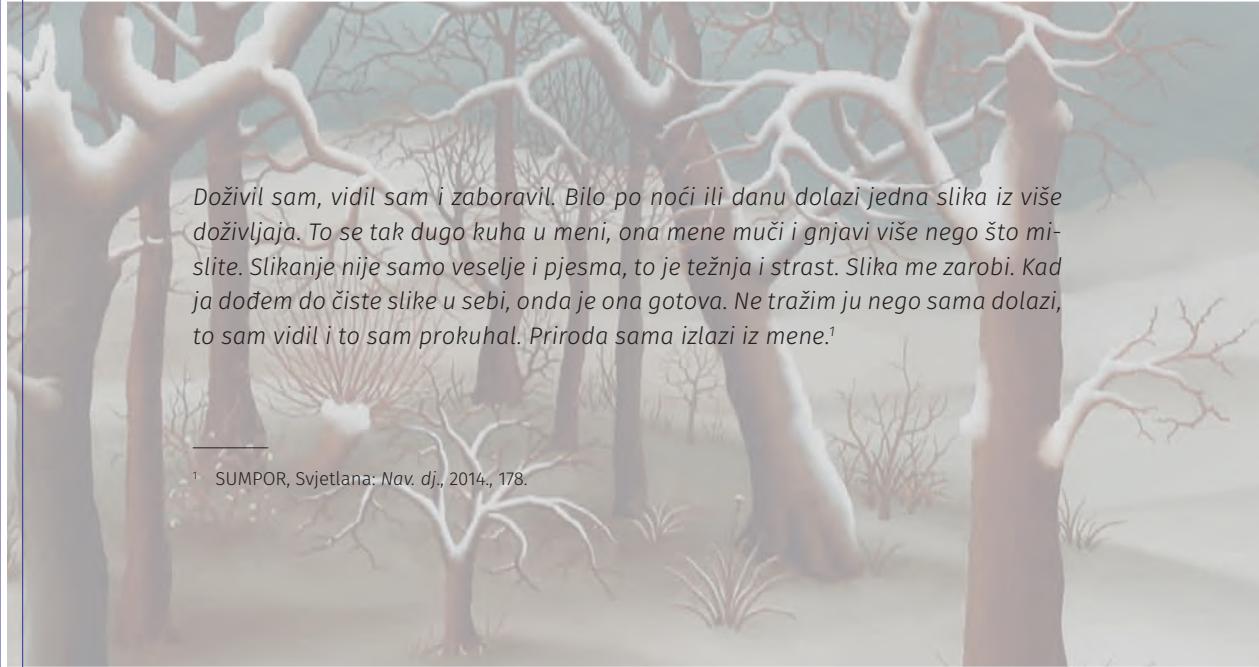
Crvena maska (eng. *Red Mask*), 1975.

Autoportret (eng. *Selfportrait*), 1953.

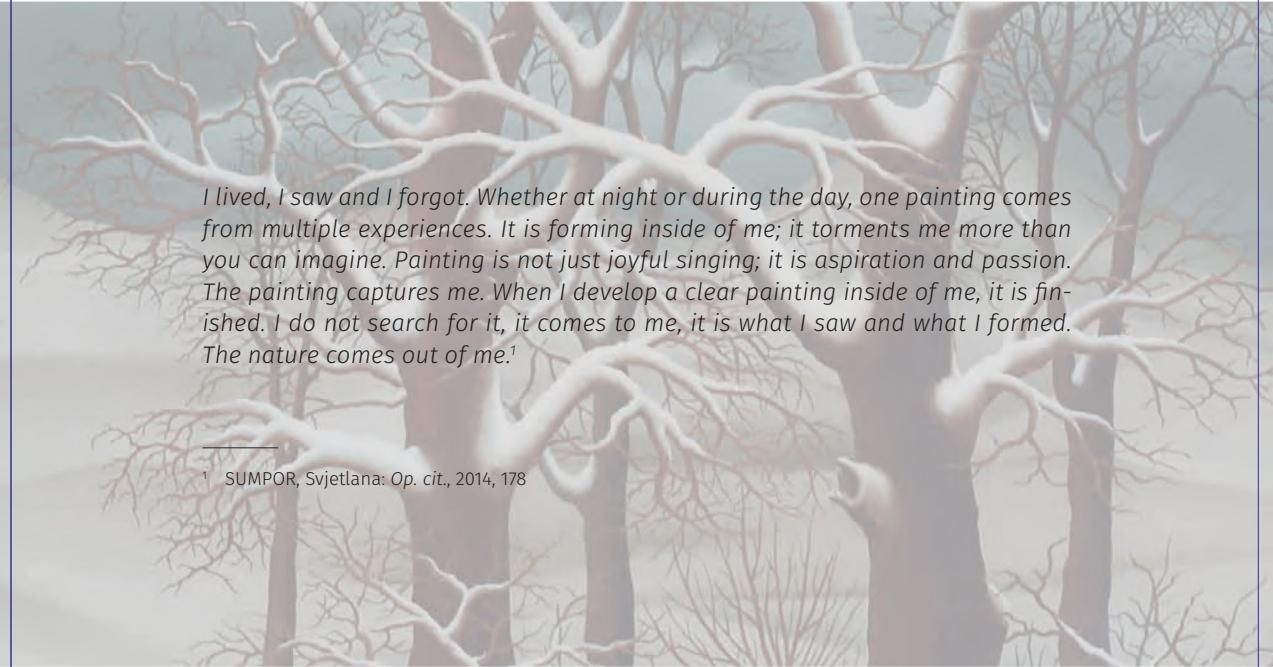

Maska s trubom (eng. *Mask with a Trumpet*), 1975.

Doživil sam, vidil sam i zaboravil. Bilo po noći ili danu dolazi jedna slika iz više doživljaja. To se tak dugo kuha u meni, ona mene muči i gnjavi više nego što mislite. Slikanje nije samo veselje i pjesma, to je težnja i strast. Slika me zarobi. Kad ja dođem do čiste slike u sebi, onda je ona gotova. Ne tražim ju nego sama dolazi, to sam vidil i to sam prokuhal. Priroda sama izlazi iz mene.¹

¹ SUMPOR, Svjetlana: *Nav. dj.*, 2014., 178.

I lived, I saw and I forgot. Whether at night or during the day, one painting comes from multiple experiences. It is forming inside of me; it torments me more than you can imagine. Painting is not just joyful singing; it is aspiration and passion. The painting captures me. When I develop a clear painting inside of me, it is finished. I do not search for it, it comes to me, it is what I saw and what I formed. The nature comes out of me.¹

¹ SUMPOR, Svjetlana: *Op. cit.*, 2014, 178

Peski (eng. *Sands*), 1975.

Štuce (eng. *Milk jugs*), 1976.

Mapa serigrafskih radova Ivana Generalića iz Zbirke naivne umjetnosti Muzeja grada Koprivnice

Konaki, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/1)

Ciganica Klara, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/2)

Sajmište, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/3)

Povratak iz polja, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/4)

Suncokreti, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/5)

Fašenjaki, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/6)

Krava, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/7)

Procesija, 1960., serigrafija/papir, 350x450 mm (MGK-HLB-977/8)

A map of graphics of Ivan Generalić from the Collection of naive art from the Museum of Koprivnica

Konaki (eng. Cabins), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/1)

Ciganica Klara (eng. Gypsy Klara), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/2)

Sajmište (eng. The Fair), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/3)

Povratak iz polja (eng. Return From the Field), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/4)

Suncokreti (eng. Sunflowers), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/5)

Fašenjaki (eng. Masquerade), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/6)

Krava (eng. The Cow), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/7)

Procesija (eng. Procession), 1960., serigraphy/paper, 350x450 mm (MGK-HLB-977/8)

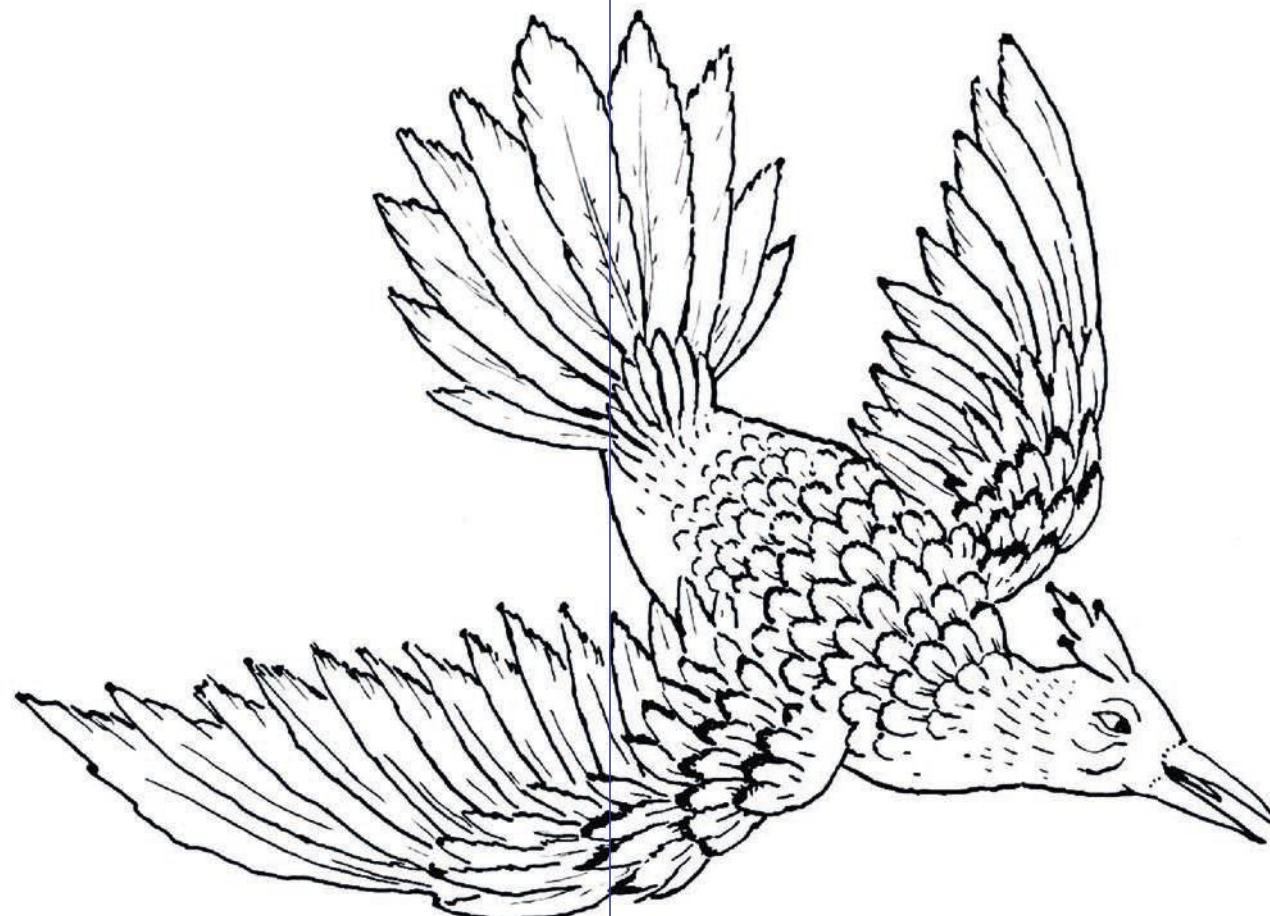
Milček s knjigom (eng. *Milček with a Book*), 1975.

Stari Ferko (eng. Old Ferko), 1976.

Suncokreti (eng. Sunflowers), 1960.

J. Gen. - 1969

Ptica (eng. Bird), 1969.

Ivan Generalić

Ukradeno djetinjstvo (eng. Stolen Childhood), 1979.

Ukratko o autoru

IVAN GENERALIĆ (21. 12. 1914., Hlebine – 27. 11. 1992., Koprivnica) rođen je u siromašnoj seoskoj obitelji, kao najstariji od trojice braće. Iako su ga životne okolnosti primorale na svakodnevni fizički rad u polju i gospodarstvu te je zbog toga uspio dobiti samo šturo osnovno obrazovanje, ipak je nalazio vremena za njemu najdražu zanimaciju – crtanje. Kad mu je bilo 16 godina za njega je saznao Krsto Hegedušić i krenuo ga upućivati u tehničke osobitosti pojedinih likovnih tehnika: od crteža i akvarela do ulja na platnu i staklu. Pritom, Krsto mladog Ivana potiče na prestanak tada popularnog preslikavanja svetačkih slika i upućuje ga na inspiriranje svakodnevnom okolinom. Pod Hegedušićevim „vodstvom“ nastaju rani plošni radovi pojednostavljenog sadržaja – životne situacije koje su ga okruživale (prošćenja, maškare, svatovi, sprovodi, seoski poslovi...) – uravnoteženih kompozicija, lokalnih boja. Nastaju slike koje bez uljepšavanja prikazuju život i ruralnu, razvojno zaostalu sredinu tadašnjeg agrarnog, patrijarhalnog sela, često socijalno nabijene, pod utjecajem zemljaka ideologije. Već krajem 1930-ih Generalić se sve jasnije formira kao autonomna ličnost pronalazeći i oslobađajući vlastitu poetiku i izraz. Sve se više okreće slikanju pejzaža, a pažnju poklanja tonskom slikarstvu i voluminoznosti, a sve prati izrazito lirska atmosfera. Pedešete godine donose zaokret u Generalićevom stvaralaštву. Početkom godina prevladava slikanje mrtvih priroda s naglašenim prvim planom, dok sredinom desetljeća u djela uvodi fantastiku, mistiku i simboliku – posredstvom likovnog kritičara i umjetnika Miće Bašičevića koji ga upućuje u svijet snova, fantastike i mističnosti, smatrajući

About the author

IVAN GENERALIĆ (21/ 12/ 1914, Hlebine – 27/ 11/ 1992, Koprivnica) born in a poor rural family as the oldest of three brothers. Though circumstances forced him to do daily physical work in the field and in agriculture, and because of that he managed to get only a vague primary education, still he found time to indulge in his favourite pastime – painting. When he was 16, Krsto Hegedušić found out about him and started teaching him the technical peculiarities of certain art techniques: from drawings and watercolour to oil paintings and glass paintings. Krsto also encouraged young Ivan to cease with the then popular painting of saints and directs him to get inspiration from the daily environment. Under Hegedušić's "guidance", the early flat works of simplified content were created: life situations that surrounded him (*prošćenje*, masquerades, weddings, funerals, rural affairs...), and they contained balanced compositions and local colours. He creates paintings that depict, without embellishment, life and rural environment of the then agrarian, patriarchal village with lagging development that is often socially charged, under the influence of land ideology. In the late 1930s, Generalić became more clearly formed as an autonomous person, finding and releasing his own poetics and expression. He started painting landscapes, and he paid attention to tonal painting and voluminousness, accompanying everything with a distinctly lyrical atmosphere. The 1950s represent a turn in Generalić's creation. In the beginning he painted still life with an accentuated foreground, while during the mid-1950s he introduced fantasy, mysticism and symbolism. By virtue of the art critic and artist Mića Bašičević, who in-

kako je potrebno slikati ne samo ono što vidi, već i ono što zamišlja da vidi što dovodi do procvata slikarske imaginacije. Generalić postaje etablirana ličnost u inozemstvu: izlaže u Parizu (1953.), Sao Paulo (1956.), Bruxellesu (1958.) itd., ali se bez obzira na svjetske uspjehe, uvijek vraća svoje selu. Istovremeno, počinje „podučavati“ drugu generaciju autora koji će zajedno s njim postati prepoznatljivi pod okriljem Hlebinske škole te će upravo ove karakteristike bitno obilježiti stvaralaštvo Ivana Večenaja, Mije Kovačića, Martina Mehkeka i mnogih drugih. Pritom je uvijek nastojao njima ostaviti slobodu izbora, ne namećući svoj način slikanja; otvoriti im oči, naučiti ih da sami gledaju i promišljaju svijet uokolo (i unutar) sebe, a isti je princip primjenjivao i s osnovnoškolcima kad ih je uvodio u svijet likovne kulture u hlebinskoj školi. U narednim godinama ponovno naglašava narativnost da bi 1970-ih ponovno došlo do značajnih promjena – pritisnut egzistencijalnim problemima, razmišljanjima o smislu života motive s početka rada smješta u novi kontekst stvarajući djela jednostavnih kompozicija, monumentalnih dimenzija, štirog kolorita. Djelomice zasićen slikarstvom, no pritisnut i zdravstvenim problemima, krajem desetljeća seli u Primošten, pa od 1977. živi na relaciji Primošten – Podravina. Dio radova iz posljednje faze stvaralaštva sačuvan je u privatnoj zbirci Ivanova unuka Gorana i praprunuka Ivana Generalića.

troduced him to the world of dreams, fantasy and mysticism, believing that it is necessary to paint not only what he sees, but also what he imagines to see, his painting imagination began to flourish. Generalić became an established figure abroad: he exhibited in Paris (1953), São Paulo (1956), Brussels (1958) etc., but regardless of his worldly successes, he always returned to his village. At the same time, he began to "teach" the second generation of authors which, along with him, became recognizable under the patronage of the Hlebine School; these characteristics significantly marked the work of Ivan Večenaj, Mijo Kovačić, Martin Mehkek and many others. In doing so, he always tried to leave them a freedom of choice, without imposing his own way of painting; he tried to open their eyes, teach them to look by themselves and contemplate the world around (and inside) them. He applied the same principle to elementary school students when he introduced them to the world of art culture in the Hlebine School. In the following years, he re-emphasized the narrative, however, significant changes took place in the 1970s. Pressured by existential problems and thinking about the meaning of life, he placed the motifs from his earlier works in a new context, creating works of simple compositions, monumental dimensions and vague colours. Partly tired of painting, but also forced by his health problems, at the end of the decade he moved to Primošten, and since 1977 he has lived between Primošten and Podravina. Some of the works from the last phase of his creation have been preserved in the private collection of Ivan's grandson Goran and great-grandson Ivan Generalić.

Umjetnine Ivana Generalića iz Zbirke naivne umjetnosti Muzeja grada Koprivnice:

1. Šuster, 1945., tuš/papir, 300x250 mm (MGK-HLB-404)
2. Selo, 1947., tuš/papir, 290x390 mm (MGK-HLB-403)
3. Autoportret, 1953., ulje/lesonit, 420x415 mm (MGK-HLB-415)
4. Berba, 1954., ulje/staklo, 300x400 mm (MGK-HLB-389)
5. Kanas, 1954., akvarel/papir, 500x700 mm (MGK-HLB-434)
6. Svatovi, 1954., akvarel/papir, 500x590 mm (MGK-HLB-435)
7. Ples v goricaj, 1968., ulje/staklo, 450x560 mm (MGK-HLB-1)
8. Ptica, 1969., tuš/papir, 330x500 mm (MGK-HLB-493)
9. Ples, 1970., tuš/papir, 700x1000 mm (MGK-HLB-70)
10. Krave u šumi, 1973., ulje/staklo, 450x500 mm (MGK-HLB-74)
11. Sneg pada, 1973., ulje/sekurit, 2000x3300 mm (MGK-HLB-193)
12. Rogati konj, 1974., ulje/sekurit, 1200x1700 mm (MGK-HLB-183)
13. Štuce, 1974., ulje/staklo, 1140x880 mm (MGK-HLB-187)
14. Crvena maska, 1975., ulje/staklo, 960x870 mm (MGK-HLB-191)
15. Kalnička šuma, 1975., ulje/staklo, 1380x1320 mm (MGK-HLB-184)
16. Maska s trubom, 1975., ulje/staklo, 720x1210 mm (MGK-HLB-195)
17. Milček s knjigom, 1975., ulje/sekurit, 1200x1600 mm (MGK-HLB-194)
18. Pašnjak, 1975., ulje/staklo, 1140x1200 mm (MGK-HLB-192)
19. Peski, 1975., ulje/staklo, 1050x1270 mm (MGK-HLB-188)
20. Smolek, 1975., ulje/sekurit, 1200x1600 mm (MGK-HLB-199)
21. Stari Ferko, 1975., ulje/staklo, 1450x1300 mm (MGK-HLB-185)
22. Bijela baba, 1976., ulje/staklo, 1500x1230 mm (MGK-HLB-198)
23. Pastirica, 1976., ulje/staklo, 1100x1730 mm (MGK-HLB-196)
24. Radnik, 1976., ulje/staklo, 1220x1215 mm (MGK-HLB-182)
25. Raspeti pevec, 1976., ulje/staklo, 1150x1460 mm (MGK-HLB-186)
26. Ribič prodaje ribu, 1976., ulje/sekurit, 1120x1300 mm (MGK-HLB-190)
27. Ukradeno djetinjstvo, 1979., ulje/staklo, 650x730 mm (MGK-HLB-197)
28. Krave pod Ajfelovim tornjem, 1982., ulje/sekurit, 1600x1200 mm (MGK-HLB-189)
29. Kolinje, 1983., tuš/papir, 585x665 mm (MGK-HLB-413)
30. Povratak s paše, 1983., pastel/papir, 485x685 mm (MGK-HLB-412)

Works of Art of Ivan Generalić from the Collection of naive art from the Museum of Koprivnica:

1. Šuster (eng. Cobbler), 1945., ink/paper, 300x250 mm (MGK-HLB-404)
2. Selo (eng. Village), 1947., ink/paper, 290x390 mm (MGK-HLB-403)
3. Autoportret (eng. Selfportrait), 1953., oil/fibreboard, 420x415 mm (MGK-HLB-415)
4. Berba (eng. Harvest), 1954., oil/glass, 300x400 mm (MGK-HLB-389)
5. Kanas (eng. Pigs' shepard), 1954., watercolours/paper, 500x700 mm (MGK-HLB-434)
6. Svatovi (eng. Wedding Party), 1954., watercolours/paper, 500x590 mm (MGK-HLB-435)
7. Ples v goricaj (eng. Dance in the Mountain), 1968., oil/glass, 450x560 mm (MGK-HLB-1)
8. Ptica (eng. Bird), 1969., ink/paper, 330x500 mm (MGK-HLB-493)
9. Ples (eng. Dance), 1970., ink/paper, 700x1000 mm (MGK-HLB-70)
10. Krave u šumi (eng. Cows in The Woods), 1973., oil/glass, 450x500 mm (MGK-HLB-74)
11. Sneg pada (eng. Snow is Falling), 1973., oil/sekurit glass, 2000x3300 mm (MGK-HLB-193)
12. Rogati konj (eng. A Horse with a Horn), 1974., oil/sekurit glass, 1200x1700 mm (MGK-HLB-183)
13. Štuce (eng. Milk jugs), 1974., oil/glass, 1140x880 mm (MGK-HLB-187)
14. Crvena maska (eng. Red Mask), 1975., oil/glass, 960x870 mm (MGK-HLB-191)
15. Kalnička šuma (eng. Forest of Kalnik), 1975., oil/glass, 1380x1320 mm (MGK-HLB-184)
16. Maska s trubom (eng. Mask with a Trumpet), 1975., oil/glass, 720x1210 mm (MGK-HLB-195)
17. Milček s knjigom (eng. Milček with a Book), 1975., oil/sekurit glass, 1200x1600 mm (MGK-HLB-194)
18. Pašnjak (eng. Pasture), 1975., oil/glass, 1140x1200 mm (MGK-HLB-192)
19. Peski (eng. Sands), 1975., oil/glass, 1050x1270 mm (MGK-HLB-188)
20. Smolek, 1975., oil/sekurit glass, 1200x1600 mm (MGK-HLB-199)
21. Stari Ferko (eng. Old Ferko), 1975., oil/glass, 1450x1300 mm (MGK-HLB-185)
22. Bijela baba (eng. White Grandmother), 1976., oil/glass, 1500x1230 mm (MGK-HLB-198)
23. Pastirica (eng. Shepherdess), 1976., oil/glass, 1100x1730 mm (MGK-HLB-196)
24. Radnik (eng. Worker), 1976., oil/glass, 1220x1215 mm (MGK-HLB-182)
25. Raspeti pevec (eng. Crucified Rooster), 1976., oil/glass, 1150x1460 mm (MGK-HLB-186)
26. Ribič prodaje ribu (eng. Fisherman Selling Fish), 1976., oil/sekurit glass, 1120x1300 mm (MGK-HLB-190)
27. Ukradeno djetinjstvo (eng. Stolen Childhood), 1979., oil/glass, 650x730 mm (MGK-HLB-197)
28. Krave pod Ajfelovim tornjem (eng. Cows Under the Eiffel Tower), 1982., oil/sekurit glass, 1600x1200 mm (MGK-HLB-189)
29. Kolinje (eng. Pig Slaughter), 1983., ink/paper, 585x665 mm (MGK-HLB-413)
30. Povratak s paše (eng. Return from The Field), 1983., pastels/paper, 485x685 mm (MGK-HLB-412)

GALERIJA NAIVNE UMJETNOSTI HLEBINE

Hologramska video prezentacija kulturne i prirodne baštine Podravine - prikaz okoliša rijeke Drave i prezentacija slikanja na staklu u stilu naivne umjetnosti, prikaz značajki i slikarskog stila naive

IVAN GENERALIĆ – HLEBINSKA ŠKOLA NAIVNE UMJETNOSTI

Dobrodošli u Galeriju naivne umjetnosti u Hlebine. Galerija smještena na samom izvorištu fenomena Hlebinske škole izgrađena je 1968. godine, a njena zbirka sadrži slike, crteže, grafike i mape grafika, skulpture, te kronološki pokriva razdoblje od sredine 20. stoljeća do suvremenosti.

Početkom 1980-ih godina Ivan Generalić donira zbirku vlastitih umjetnina za čije se potrebe gradi aneks Galerije. Pod okriljem Donacije Ivana Generalića okupljeno je 30-ak radova. Kroz neke radove pruža uvid u same početke stvaralaštva, najčešće motive, razvojne etape slikarskog sazrijevanja, a u najvećoj mjeri otkriva slikareva razmišljanja i način rada u 1970-im i 1980-im godinama.

„Ja sanjarim, moji su snovi život. oni su skopčani sa svim zbivanjima oko mene. Moji snovi su vezani za prirodu, za događaje u polju. Sve ja to gledam, promatram i to me nagoni, tjera me da o tome razmišljam, da to što vidim osjetim, i sve u sebi komponiram, slažem, i onda iz svega toga stvaram jedan svijet koji nije onakav kakvog ga ja gledam, nego kako ga doživljavam. To je ono što djeluje na mene, sama priroda, taj svijet me tjera da o njemu mislim. I od svega toga što sam video i doživio, stvara se u meni jedna slika koja dolazi na svijet i koja je više moja slika svijeta negoli stvarnost. Tu je sanjarenje, tu je misao, to nije tako jednostavno objasniti. Ima tu mnogo tajanstvenog što se zbiva u čovjeku. Iz tog mog sanjarenja izlazi jedan svijet koji je moj svijet i svih ljudi, pošto ga svi razumiju. Tako se moji snovi pretvaraju u oblike, u boje, u teme u slike.“ (Ivan Generalić)

Kad mu je bilo 16 godina za njega je saznao Krsto Hegedušić i krenuo ga upućivati u tehničke osobitosti pojedinih likovnih tehniki: od crteža i akvarela do ulja na platnu i staklu. Ti povremeni susreti i razmjena iskustava između akademskog slikara (kasnije i drugih likovnih stručnjaka i kolezionara) i talenti-

ranih seljaka-poljoprivrednika, odnosno ljudi bez akademske likovne naobrazbe prerast će u danas poznatu Hlebinsku školu. Najprepoznatljivija karakteristika Hlebinske škole je slikanje uljem na staklu.

Sve počinje izradom skice olovkom na papiru koja služi kao predložak za oslikavanje stakla. Izrada slike počinje polaganjem stakla na skicu i oslikavanjem najbližih kompozicijskih planova i isticanjem potpisa autora. Slikanje se etapno nastavlja sve do završnog oslikavanja pozadine.

„Sve što čovjek stvara, cijeli njegov život samo je jedna karika u nizu života prije nas i poslije nas. Svega što je došlo i onog što je prošlo. Ja sam toga u potpunosti svjestan. Mi smo neka veza u jednom kontinuitetu, u jednom trajanju, u nečemu što se zove vječnost.“ (Ivan Generalić)

GALLERY OF NAIVE ART IN HLEBINE

Holographic video presentation of cultural and natural heritage of Podravina – the presentation of the Drava River environment and naive-style glass painting, the presentation of naive art features and painting style

IVAN GENERALIĆ – HLEBINE SCHOOL OF NAIVE ART

Welcome to the Gallery of Naive Art in Hlebine. Built in 1968 and located at the very source of a phenomenon known as the Hlebine School of Naive Art, the gallery is home to an impressive collection consisting of paintings, drawings, graphic prints, maps of graphic prints and sculptures. Chronologically, the collection covers the period from mid-20th century to the present day.

The Gallery was expanded with an annex building in order to accommodate the collection of works by Ivan Generalić, willed by the artist to the Gallery at the beginning of 1980s. The donated collection featured some 30 works of art. Some of his works provide insight into the very beginnings of naive art, most common motifs, the stages of artistic development, but most of them reveal the painter's way of thinking and techniques in 1970s and 1980s.

“I am a dreamer and my dreams are alive. They are intertwined with the events happening around me. My dreams are about nature, the everyday life in the fields. I observe the world around me and this is what drives me. I want to feel everything I see, process it and create a whole new world within me. And this world is not the world I see with my eyes, but the world how I perceive it. This is what gets my juices flowing, the nature itself, that world makes me think about it. And all the things I have seen and experience form an image within me that comes to life, an image that is more my view of the world than the actual reality. It's daydreaming vs. reality. It's hard to explain. Man is yet a mystery. My daydreaming gives birth to a world that belongs to me, but also to everyone else because everyone can relate to it. This is how my dreams turn into shapes, colours, motifs and finally into paintings.“ (Ivan Generalić)

At the age of 16, Ivan Generalić was discovered by Krsto Hegedušić who taught him the technical peculiarities of certain art techniques: from drawing to watercolours to oil on canvas and glass. These occasional meetings and exchange of experience between an academic painter (and other art experts and collectors later on)

and talented farmers, i.e. people with no formal or classical training, will give rise to the renown Hlebine School, with oil painting on glass being the trademark of the school.

The first step of painting on glass is making a sketch or preliminary painting as a template. The image is then transferred to glass with the details in the forefront of the painting being applied first followed by the artist's signature. Painting continues in stages with the background painted at the end.

“Everything man creates, his whole life, is just one link in a series of lives before us and after us. Everything that came and everything that passed. I am fully aware of that. We are but a link in the continuity, in a single time frame, in something called eternity. ”(Ivan Generalić).

GALERIE DER NAIVEN KUNST IN HLEBINE

Holographische Videopräsentation des Kultur- und Naturerbes von Podravina – Darstellung der Umwelt des Flusses Drau und Präsentation der Glasmalerei im Stil der Naiven Kunst, Darstellung der Merkmale und des malerischen Stils der Naiven Kunst

IVAN GENERALIĆ – SCHULE DER NAIVEN KUNST IN HLEBINE

Herzlich Willkommen in der Galerie der Naiven Kunst in Hlebine. Die Galerie, die sich in der Quelle des Phänomens der Schule von Hlebine befindet, wurde im Jahr 1968 errichtet, und ihre Sammlung, die Gemälde, Zeichnungen, Graphiken und Graphikmappen sowie Skulpturen beinhaltet, umfasst chronologisch den Zeitraum von der Mitte des 20. Jahrhunderts bis zur Gegenwart.

Zu Beginn der achtziger Jahre des 20. Jahrhunderts spendete Ivan Generalić eine Sammlung seiner eigenen Kunstwerke, weshalb an die Galerie ein Nebengebäude angebaut wurde. Die Spende von Ivan Generalić besteht aus etwa 30 Werken. Einige der Werke geben Einblick in die Anfänge der Naiven Kunst, die häufigsten Motive und den Verlauf der malerischen Entwicklung, und zeigen vor allem die Denkweise und Arbeitsmethodik des Malers in den siebziger und achtziger Jahren.

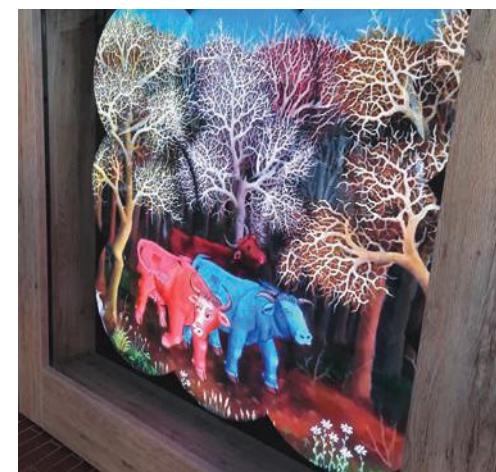
„Ich träume, und meine Träume sind Leben. Sie sind an alle Ereignisse um mich herum angeknüpft. Meine Träume sind mit der Natur, mit den Ereignissen im Feld verbunden. Ich schaue sie an, betrachte sie, und sie drängen mich dazu, darüber nachzudenken, das Gesehene zu empfinden, innerlich aufzustellen und anzuordnen. Daraus schaffe ich eine Welt, die nicht dem entspricht, was ich sehe, sondern dem, was ich empfinde. Genau das hat Einfluss auf mich, die Natur selbst, und diese Welt zwingt mich dazu, über sie nachzudenken. Und all das, was ich gesehen habe, lässt in mir ein Bild entstehen, das lebendig wird und das mehr meine Sicht der Welt als die tatsächliche Realität widerspiegelt. Hier stehen sich Tagträumerei und Realität gegenüber, es ist sehr schwer, dies zu erklären. Vieles, was im Menschen geschieht, ist mysteriös. Meine Tagträume verwandeln sich in eine Welt, die nicht nur mir gehört, sondern auch allen anderen Menschen, denn jeder versteht sie. So verwandeln sich meine Träume in Formen, Farben, Themen und Gemälde.“ (Ivan Generalić)

Als Ivan Generalić 16 Jahre alt war, wurde er von Krsto Hegedušić entdeckt, der ihm die technischen Besonderheiten einzelner Kunsttechniken, von Zeichnungen über Aquarell bis hin zu Öl auf Leinwand und Glas, beigebracht hat.

Diese gelegentlichen Treffen und Erfahrungsaustausche zwischen dem akademischen Maler (und später auch anderen Kunstexperten und -sammlern) und den begabten Bauern-Landwirten, bzw. Menschen ohne akademische Kunstausbildung führten zur Entstehung der heutzutage berühmten Schule von Hlebine. Das bekannteste Merkmal der Schule von Hlebine ist das Malen mit Öl auf Glas.

Der Künstler zeichnet zuerst eine Skizze mit Bleistift auf Papier, die dann als Schablone dient. Das Bild wird dann auf Glas übertragen, wobei die Details im Vordergrund des Bildes zuerst aufgetragen werden, gefolgt von der Signatur des Künstlers. Das Malen erfolgt in Stufen, wobei der Hintergrund am Ende gemalt wird.

„Alles, was man schafft, sein ganzes Leben ist nur ein weiteres Glied in einer Reihe von Leben vor und nach uns, von allem, was kommt und was schon vergangen ist. Dessen bin ich mir vollkommen bewusst. Wir sind ein Teil einer Kontinuität, einer Dauer, der sogenannten Ewigkeit.“ (Ivan Generalić)

HLEBINE NAIV MŰVÉSZETI GALÉRIA

Holografikus videó bemutató Podravina kulturális és természeti örökségéről - a Dráva folyó környezetének bemutatása és az üvegre festés bemutatása a naiv művészet stílusában, a naiv művészet jellemzőinek és festészeti stílusának megjelenítése.

IVAN GENERALIĆ – HLEBINA NAIV MŰVÉSZETI ISKOLA

Üdvözöljük a Hlebine-i Naiv Művészeti Galériában. A Galéria, mely 1968-ban épült, a Hlebine iskola jelenségének forrásán található, melynek gyűjteménye festményeket, rajzokat, grafikákat, grafikák mappáit és szobrokat tartalmaz és kronológiaileg a 20. század közepétől napjainkig terjedő időszakot foglalja magába.

Az 1980-as évek elején Ivan Generalić saját műalkotásairól álló gyűjteményt adományoz, amelynek igényeire épül a Galéria melléképülete. Mintegy 30 mű gyűlt össze az Ivan Generalić-adomány keretében. Néhány alkotásán keresztül betekintést nyújt kreativitása kezdetéibe, leggyakoribb motívumokba, a festői érész fejlődési szakaszaiiba, de nagyrészt feltárja a festő 1970-es és 1980-as évekbeli gondolkodását és munkamódszerét.

„Én álmodom, az álmaim az életem, melyek összefüggenek a körülöttem zajló eseményekkel. Az álmaim a természethez, a mezőn való eseményekhez kapcsolódnak. Mindez nézem, figyelemmel kísérem és ez arra készítet, hogy ezen elgondolkodjak, hogy azt amit látok érezzem, magamban minden megkossak, össz-szerakják, és akkor mindebből létrehozzak egy világot, amely nem olyan, amilyennek látom, hanem amilyennek én megélem. Ez érint meg, gyakorol nyomást rám, maga a természet és ez a világ amely elgondolkodtat. És mindenből, amit láttam és tapasztaltam, születik bennem egy kép, és ez inkább az én képem a világról, mint a valóság. Ezek az álmodozásaim, gondolataim, ezt nem olyan könnyű megmagyarázni. Az emberben sok rejtélyes dolog rejlik. Ebből az álmodozásomból egy olyan világ jön létre, amely az én világom és minden emberé, mindenkié aki megérti. Így válnak az álmaim formákká, színekké, témaikká, képekké.“ (Ivan Generalić)

16 éves korában hallott róla Krsto Hegedušić és elkezdte őt tanítani bizonyos művészeti technikák technikai sajátosságaira: a rajztól és akvarelltől az olajfestményig vászonra és üvegen. Ezekből az alkalmi találkozásokból és tapasztalatcserékből az akadémikus festő (később más művészeti szakértők és gyűjtők) és tehetséges

földművelőkből, vagyis az akadémiai művészeti végzettséggel nem rendelkező emberekből lett a ma már híres Hlebine iskola. A Hlebine iskola legismertebb jellemzője az üvegre festett olajfestmény.

Minden azzal kezdődik, hogy papíron ceruza-vázlatot készítenek, amely sablonként szolgál az üvegfestéshez. A festmény elkészítése az üveg, vázatra helyezésével és a legközelebbi kompozíciós tervek megfestésével, a szerző aláírásának kiemelésével kezdődik. A festés szakaszosan folytatódik a háttér végső megfestéséig.

„Minden, amit az ember létrehoz, az egész életének csak egy láncszeme az előttünk és utánunk következő évek és élet során. Mindent, ami már megijött és ami elmúlt. Én ezzel teljesen tisztaiban vagyok. Mi csak egy kapocs vagyunk a kontinuitásban, egy időben, az úgynevezett örökkévalóságban.“ (Ivan Generalić)

Muzej grada Koprivnice - Galerija naivne umjetnosti Hlebine

Trg Ivana Generalića 15, 48323 Hlebine
Koprivničko-križevačka županija

RADNO VRIJEME

utorak - petak: 10 - 18 h
subota i nedjelja: 10 - 14 h
ponedjeljkom zatvoreno

Galerija naivne umjetnosti, Hlebine – Galerija po mjeri čovjeka

Galerija naivne umjetnosti gradi se u Hlebinama od 1964. godine na inicijativu Općinske skupštine Koprivnica koja je naručila izradu idejne skice na temelju projektnog zadatka u suradnji Fonda za kulturu Općine Koprivnica i Ivana Generalića čija su djela činila osnovu za postav buduće galerije. Izgradnja je povjerena već tada poznatom i priznatom arhitektu Miroslavu Begoviću koji zgradu smješta u samo središte sela poštujući sve postojeće prirodne, oblikovne i urbane predispozicije kroz uspješan spoj ruralne i suvremene arhitekture.

Prema Begoviću, galerijski prostor mora posjetitelja navoditi na kretanje stoga prostor hlebinske galerije omogućuje dijalog različitih sadržaja, on je jedinstven i fluidan, prostor u kojem je čovjek mjera svemu. U godini otvorenja Galerije Begović dobiva i godišnju nagradu Viktor Kovačić Udruženja hrvatskih arhitekata za inovativan pristup i uspješno stapanje arhitektonskih i muzeoloških funkcija u projektiranju Galerije.

Galerija naivne umjetnosti svečano je otvorena 12. svibnja 1968. godine. Gotovo 20 godina kasnije, po želji i inicijativi autora, za donirane slike (1982.) Ivana Generalića dograđen aneks, također prema projektu Miroslava Begovića. Ideja je došla od tadašnjeg predstojnika općine Koprivnica dr. Krešimira Švarca u dogовору s Ivanom Generalićem. Pritom se posebna pažnja poklanjala usklađivanju formata i materijala s postojećom građevinom. Krovna konstrukcija identična je u oba prostora, zadržani su zidovi s vidljivom fasadnom opekom, a podjednaka pažnja posvećena je odabiru podnih obloga i prozorskih otvora. Aneks, u kojemu su i sada svi radovi kontinuirano dostupni zainteresiranoj javnosti, kao dio stalnoga izložbenog postava, svečano je otvoren za posjetitelje 14. prosinca 1985. godine. Begović u načinu projektiranja ostavlja otvorenu mogućnost dogradnje u fazama, kao da je naslutio da će ovom prostoru to itekako trebati.

Od kraja 1960-ih do danas Galerija je neprekidno mjesto susreta umjetnika i posjetitelja te brižni čuvar Zbirke naivne umjetnosti Muzeja grada Koprivnice.

Impressum:

Ivan Generalić – Vodič kroz postav /
Digitalizirana prezentacija baštine

Nakladnik:

Koprivničko-križevačka županija

Za nakladnika:

Darko Koren

Autorica teksta:

Helena Kušenić

Prijevod:

IDI VIDI d.o.o.

Fotografije:

Arhiva Muzeja grada Koprivnice, Vladimir Kostjuk,
Stjepan Dolenc

Djelo na omotu:

Rogati konj, 1974., ulje/sekurit, 1200x1700 mm
(MGK-HLB-183)

Grafičko oblikovanje, prijelom i tisk:

KERSCHOFFSET d.o.o.

Naklada: 1000 primjeraka**Imprint:**

Ivan Generalić – Exhibition Guide / Digitized
Heritage Presentation

Publisher:

Koprivnica-Križevci County

For publisher:

Darko Koren

Text author:

Helena Kušenić

Translation:

IDI VIDI d.o.o.

Photo:

Museum of Koprivnica Archives, Vladimir
Kostjuk, Stjepan Dolenc

Painting on the cover:

Rogati konj (eng. A Horse with a Horn), 1974.,
oil/sekurit glass, 1200x1700 mm (MGK-HLB-183)

Graphic design, layout and print:

KERSCHOFFSET d.o.o.

Edition: 1000 copies

Projekt Odgovorna zelena destinacija „Europska Amazona“ sufinanciran je kroz program transnacionalne suradnje Dunav-Europske unije (fondovi ERDF i IPA).

Projekt je započet 1. srpnja 2020. i traje do 31. prosinca 2022. Ukupni budžet projekta iznosi 2.411.290,00 € i podijeljen je između 14 punopravnih partnera.

Koprivničko-križevačka županija u projektu sudjeluje kao partner s proračunom od 145.000 €.

Mrežna stranica projekta: <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/amazing-aoe>

Cilj projekta je poboljšati održivi ekonomski rast i razvoj turizma na osnovi posebne prirodne i kulturne baštine, što će unaprijediti suradnju među regijama te omogućiti okruženje za razvoj visokokvalitetnog turizma kao odgovor na ograničene resurse ekosustava.

The project Responsible Green Destination Amazon of Europe is co-financed through the Danube transnational cooperation program of the European Union (ERDF and IPA funds).

The project started on July 1 2020 and it last until December 31 2022. The total project budget is € 2,411,290.00 and is divided between 14 full partners. Koprivnica-Križevci County is participating in the project as a partner with a budget of € 145,000. Project website: <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/amazing-aoe>

The project aims to improve economic growth and tourism development on the basis of unique natural and cultural heritage, which will improve the cooperation between the regions and provide an environment for the development of high-quality tourism in response to limited ecosystem resources.

Project co-funded by European Union funds (ERDF, IPA)